

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Civilinės teisės ir civilinio proceso katedra**

Ievos Preibytės,
V kurso, komercinės teisės
studijų atšakos studentės

Magistro darbas

**Tarpvalstybinis įvaikinimas:
materialiniai teisiniai ir procesiniai teisiniai aspektai
Intercountry adoption:
material legal and procedural legal aspects**

Vadovas: prof. habil. dr. Valentinas Mikelėnas

Recenzentas: Saulius Aviža

Vilnius 2007

Turinys

TURINYS	0
IŽANGA	2
VAIKO INTERESŲ PRIORITETINĖ APSAUGA	7
IŠVAIKINIMO BENDROSIOS SĄLYGOS	9
IŠVAIKINAMŲ VAIKŲ SĄRAŠAS	9
IŠVAIKINAMŲ VAIKŲ AMŽIUS	10
SUTIKIMAI IŠVAIKINTI	12
SIEKIANČYS IŠVAIKINTI ASMENYS	16
PASIRENGIMO IŠVAIKINTI PATIKRINIMAS	21
TARPVALSTYBINIO IŠVAIKINIMO PAPILDOMOS SĄLYGOS	25
NACIONALINIO IŠVAIKINIMO AR GLOBOS PRIORITETAS	27
LEIDIMAS VAIKUI IŠVYKTI IR IŠVAŽIUOTI	29
TARPVALSTYBINIO IŠVAIKINIMO PRIPAŽINIMAS	30
IŠVAIKINIMO PROCEDŪROS IKI TEISMO	32
PROCEDŪROS TEISME IKI IŠVAIKINIMO BYLOS IŠKĖLIMO	37
PASIRENGIMAS NAGRINĖTI IŠVAIKINIMO BYLĄ TEISME	40
IŠVAIKINIMO BYLOS NAGRINĖJIMAS	43
VAIKO PERKĖLIMAS Į ŠEIMĄ	46
TEISMO SPRENDIMAS	51
IŠVAIKINIMO PRIPAŽINIMO APIMTIS.....	52
VAIKO IŠVYKIMAS	54
IŠVAIKINIMO PANAIKINIMO GALIMYBĖ	55
PROCESO ATNAUJINIMAS	56
IŠVADOS	58
LITERATŪROS SĄRAŠAS	60
SANTRAUKA	63
SUMMARY	64

Ižanga

Temos aktualumas. Tarpvalstybinio įvaikinimo klausimas literatūroje yra mažai analizuojamas ir ypač šio klausimo teisiniai aspektai. Įvaikinimo instituto aktualumas visuomenės interesui yra neabejotinas šiuo metu, kai pradėta garsiai diskutuoti ir apie šeimų negalinčių susilaukti vaikų problemas, apie dirbtinio apvaisinimo, surogatinės motinystės galimybes ir apie vaikų, įvaikintų į užsienį likimus.

Socialinės apsaugos ir darbo ministras 2006 m. liepos 17 d. įsakymu nustatė, kad nuo 2006 m. rugpjūčio 1 d. užsienio valstybių institucijų nauji prašymai dėl įgaliojimų veikti vykdant tarptautinį įvaikinimą Lietuvos Respublikoje suteikimo nėra priimami¹. Taip Lietuvoje poįstatyminiu aktu buvo apribota teisė asmenims, kurių gyvenamoji vieta yra užsienio valstybėje, įsivaikinti. Lietuvos teisėje galioja bendras principas, kad tarptautinės privatinės teisės normos, įtvirtintos ratifikuotose tarptautinėse sutartyse, tampa sudedamąja Lietuvos teisinės sistemos dalis. Tačiau net ir būdamos sudedamąja dalimi, tokios normos nepraranda savo tarptautinio pobūdžio, todėl valstybė be kitų valstybių dalyvių sutikimo neturi teisės keisti sutarčių normų. Dar daugiau, Lietuvoje ratifikuotoje ir galiojančioje Hagos konvencijoje dėl vaikų apsaugos ir bendradarbiavimo tarptautinio įvaikinimo srityje² (toliau Hagos konvencija) numatyta, kad valstybė dalyvė gali konvenciją atšaukti raštu pateikdama pranešimą, adresuotą Konvencijos saugotojai. Todėl darytina išvada, kad toks ministro įsakymas, aiškiai neatitinka ne tik tarptautinės teisės normų, bet ir nacionalinės teisės, nes šiuo įsakymu stabdomas ir Lietuvos Respublikos civilinio kodekso³ (toliau CK) normų, įtvirtinančių tarptautinį įvaikinimą, veikimas.

Tikslas. Šiuo darbu siekiama apibrėžti, kokios priemonės, sąlygos ar taisyklės labiausiai atitinka vaiko interesus, išnagrinėti bendrąsias ir papildomas įvaikinimo materialines sąlygas, kurias keliamos tiek įvaikinamiems vaikams tiek įvaikintojams ir kurios taikomos tiek nacionalinio tiek tarptautinio įvaikinimo atveju. Aptarti įvaikinimo sąlygų taikymą, konkrečiose situacijose. Siekiama atskleisti įstatymuose vartojamų sąvokų turinį. Atriboti valstybės institucijų funkcijas, pareigas bei teises tarptautinio įvaikinimo procese.

¹ 2006 m. liepos 17 d. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas Nr. A1-195 dėl Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2005 m. birželio 3 d. įsakymo Nr. A1-162 „Dėl įgaliojimų veikti vykdant tarptautinį įvaikinimą Lietuvos Respublikoje suteikimo užsienio valstybių institucijoms tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo. (Valstybės Žinios 2006, Nr. 82-3282)

² 1993 m. Hagos konvencija dėl vaikų apsaugos ir bendradarbiavimo tarptautinio įvaikinimo srityje (Valstybės žinios, 1997, Nr.101-2550)

³ Civilinis kodeksas (Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262)

Siekama atkreipti dėmesį, kad teisės aktuose pateikti apibrėžimai neatitinka tarptautiniuose dokumentuose pateiktų išaiškinimų. Todėl darbe aiškinamasi ar yra ir kokios pasekmės taikant verstus tarptautinius teisės aktus ignoruojant įstatymo nuostatas, skelbiančias, jog būtina vadovautis teisės aktu parašytu originalo kalba, jei kyla abejonių dėl jo vertimo tikslumo.

Objektas. Šio magistro darbo tyrimo objektas – įvaikinimo institutas pagal Lietuvos Respublikos ir tarptautinę teisę. t.y. nacionalinis ir tarpvalstybinis įvaikinimai. Vis dėl to nacionalinis įvaikinimas yra nagrinėjamas tik tiek, kiek padeda atskleisti tarpvalstybinį įvaikinimą ar tiek, kiek tos pačios taisyklės galioja abiem atvejais.

Pažymėtina, kad terminai „tarpvalstybinis“ ir „tarptautinis“ praktikoje yra laikomi sinonimais. Net Hagos konvencijos pavadinimas verčiamas „tarptautinio įvaikinimo srityje“, o ne kaip tiksliai turėtų būti „tarpvalstybinio įvaikinimo srityje“ (angl. *intercountry*). Kadangi teisės aktuose įtvirtinta ir vartojamas tik terminas „tarptautinis“, darbe šios dvi sąvokos naudojamos taip pat kaip sinonimai. Vis dėl to tarpvalstybinis įvaikinimas turėtų apimti atvejus, kai Lietuvoje gyvenantį vaiką siekia įsivaikinti asmenys gyvenantys užsienyje ar atvirkščiai, o tuo tarpu tarptautinis įvaikinimas apimtų atvejus kai įvaikinimo santykiuose atsiranda užsienio elementas. Pavyzdžiui, įvaikintojai gyvenantys Lietuvoje siekia įsivaikinti vaiką, kuris taip pat gyvena Lietuvoje, tačiau yra užsienio valstybės pilietis. Tad terminai turėtų skirti įvaikinimus, kai procesas vyksta išimtinai valstybės viduje (nacionalinis įvaikinimas tik turintis užsienio elementą) ir kai įvaikinimas peržengia vienos valstybės ribas.

Tarpvalstybinio įvaikinimo materialiniai ir procesiniai teisiniai aspektai analizuojami iš kilmės valstybės pozicijų, taip pat nėra tiriama, kokios sąlygos ir tvarka yra kitose valstybėse, norint įsivaikinti vaiką iš užsienio valstybės, kadangi daugumą bendrų klausimų reglamentuoja tarptautinė teisė. Pažymėtina, kad atsižvelgiant į įvaikinimo bylų nagrinėjimo slaptumą, darbe nėra plačiai analizuojamas procesas teisme, aprašomi tik teismo veiksmai ir priimami sprendimai.

Aptariant procesą teisme iki bylos iškėlimo, plačiau analizuojami tik teismo tvirtinami vaiko tėvų ir kitų asmenų sutikimai, kadangi kiti sprendimai, tokie kaip įvaikintojų amžiaus ribos sumažinimas, tarpvalstybiniam įvaikinimui nėra aktualūs.

Atsižvelgiant į tai, kad Hagos konvencijos dalyvės susitarė konvenciją taikyti be išlygų ir į tai, kad numatydama galimybę valstybėms dalyvėms tartis, sprendžiant tarpusavio santykius, siekiant efektyviau pritaikyti konvenciją, kartu apriboja tokiais susitarimais galimybę siaurinti konvencijos taikomumą ir pripažinimą, darbe neanalizuojamos Lietuvos

Respublikos dvišalės teisinės pagalbos sutartys. Be to tokios sutartys sprendžia kitus klausimus, nei Hagos konvencija t.y. jose nustatomos kolizinės normos, o ne įvaikinimo procedūros.

Darbas susideda iš įžangos, dviejų pagrindinių dalių ir išvadų. Pirma, analizuojamos materialinės įvaikinimo sąlygos t.y. bendrosios bei tarptautiniam įvaikinimui keliamos papildomos sąlygos. Antra, nagrinėjami procesiniai įvaikinimo aspektai t.y. įvaikinimo procedūros iki teismo, procedūros teisme iki įvaikinimo bylos iškėlimo, pasirengimas nagrinėti įvaikinimo bylą teisme, įvaikinimo bylos nagrinėjimas, vaiko perkėlimas į šeimą, teismo sprendimas. Pabaigoje aptariamos įvaikinimo panaikinimo bei proceso atnaujinimo galimybės.

Metodika. Nagrinėjant tarpvalstybinio įvaikinimo materialinius ir procesinius teisinius aspektus buvo naudojamosi analogijos taikymo, istoriniu, lyginamuoju, sisteminiu tyrimo metodais.

Analogijos taikymo būtinybę lėmė, teisinių santykių reguliavimo spragos, pavyzdžiui nors CK kalba tik apie galimybę duotą sutikimą įvaikinti atšauti tėvams, tačiau ši norma turėtų būti taikoma pagal analogiją su kitu CK straipsniu, kuris nustato subjektų ratą, kurių sutikimas įvaikinti yra būtinas.

Istorinis metodas suteikė galimybę išanalizuoti įvaikinimo instituto evoliuciją, išryškinti naujojo CK privalumus ir pažangą įvaikinimo srityje. Būtent tai, kad nebeliko įvaikinimo panaikinimo galimybės. Taip pat priėmus Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksą⁴ (toliau CPK), pasikeitė įvaikinimo bylos proceso dalyviai t.y. biologiniai tėvai nebelaikomi suinteresuotas asmenimis ir nebekviečiami į bylos nagrinėjimą.

Lyginamasis metodas suteikė galimybę kai kurias Lietuvos Respublikos įstatymuose nustatytas įvaikinimo instituto normas traktuoti kaip keistinas. Pavyzdžiui, keistinos turėtų būti normos, pateikiančios tarptautinio įvaikinimo apibrėžimus, kadangi jos ne tik yra skirtingos nacionaliniuose teisės aktuose, bet ir nė viena jų, neatitinka Hagos konvencijos. Taip pat lyginamasis metodas naudojamas atskleidžiant CK normų turinį, atsižvelgiant į Hagos konvencijos nuostatas ir jų komentarus, taip pat lyginant jas su panašiomis ar visai priešingomis, įtvirtintomis užsienio valstybių įstatymuose. Šiame darbe normų palyginimui pasirinkta kaimyninė valstybė Latvija, kaip valstybė artima Lietuvai geografiškai ir istorine praeitimi, Kanados Kvebeko valstija - kaip šalis, kurios nemaža dalis civilinius santykius

⁴ Civilinio proceso kodeksas (Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340)

reglamentuojančių įstatymų nuostatų perimta ir kuriant naująjį Lietuvos CK, Jungtinės Amerikos valstijos – kaip pateikiančios daugeliui Europos valstybių nežinomas ir nepripažįstamas nuostatas bei Prancūzijos – kaip Europos valstybės į kurią įvaikinama daugiausia vaikų iš Lietuvos.

Naudotas sisteminis metodas padėjo nagrinėti įvaikinimo procesą reglamentuojančias teisės normas, kurių turinio, reikšmės ir taikymo sąlygų neįmanoma atskleisti neatsižvelgiant į kitas, kurioms atskleisti būtinas jų tarpusavio ryšių nagrinėjimas.

Šaltiniai. Įvaikinimo instituto analizė rėmėsi CK, CPK normomis, įstatymais bei poįstatyminiais teisės aktais. Pateikiant skirtingas pozicijas atskirais įvaikinimo instituto aspektais, buvo naudojama doktrina. Kartu daugiausia doktrina remtasi, sisteminant ir apibendrinant įvaikinimo procesą teisme. Analizuojant tarpvalstybinio įvaikinimo aspektus, daugiausia dėmesio skirta Hagos konvencijai, komentarui⁵, ir Hagos konferencijos nuolatinio biuro parengtu geros praktikos, taikant Hagos konvenciją dėl vaikų apsaugos ir bendradarbiavimo tarptautinio įvaikinimo srityje, vadovo projektu⁶ (toliau praktikos vadovo projektas), kuriame Hagos konvencijos nuostatos atskleistos per įvaikinimo instituto tikslą, aptariant aktualiausius klausimus bei pateikiant valstybių praktikos įvaikinimo srityje pavyzdžių.

Dėl to jog įvaikinimo bylos yra nagrinėjamos uždareme teismo posėdyje, o teismų sprendimai tokiose bylose nėra vieši, darbe remtasi 1999 metų Lietuvos Aukščiausiojo teismo teisėjų Senato nutarimu Nr. 24 „Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje nagrinėjant įvaikinimo bylas“ bei bylų apibendrinimo apžvalga. Tačiau šis šaltinis yra vertintinas, atsižvelgiant į 2006 m. kovo 28 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo nutarimą, kuriame be kita ko nustatyta, kad nors, pagal Konstituciją žemesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismai, priimdami sprendimus atitinkamų kategorijų bylose, apskritai yra saistomi aukštesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismų sprendimų – precedentų tų kategorijų bylose, aukštesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismai (ir tų teismų teisėjai) negali kištis į žemesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismų nagrinėjamas bylas, teikti jiems kokių nors privalomų ar rekomendacinio pobūdžio nurodymų, kaip turi būti sprendžiamos atitinkamos bylos ir pan. Tokie nurodymai (nesvarbu, privalomi ar

⁵ Explanatory report on the convention on protection of children and co-operation in respect of intercountry adoption. [interaktyvus]. 1994. [žiūrėta 2007-03-17]. Prieiga per internetą: <<http://hcch.e-vision.nl/upload/expl33e.pdf>>.

⁶ Draft guide to good practice under the Hague convention of 29 may 1993 on protection of children and co-operation in respect of intercountry adoption. Implementation. Permanent Bureau [interaktyvus]. 2005, [žiūrėta 2007-03-17]. Prieiga per internetą: <http://www.hcch.net/upload/wop/ado_pd02e.pdf>

rekomendacinio pobūdžio) Konstitucijos atžvilgiu būtų vertintini kaip atitinkamų teismų (teisėjų) veikimas *ultra vires*⁷.

⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos konstitucinio teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Valstybės Žinios, 2006, Nr. 36-1292)

Vaiko interesų prioritetinė apsauga

Įvaikinimas – šeimos teisės institutas, kurį sudaro visuma teisės normų reglamentuojančių įvaikinimo sąlygas, tvarką, procedūras, teises pasekmes. Tai tam tikra socialinės tėvystės ir motinystės rūšis. Teisės aktuose įvaikinimas apibrėžiamas kaip tėvų ir vaikų bei jų giminaičių pagal kilmę tarpusavio asmeninių ir turtinių teisių bei pareigų panaikinimas ir įtėvių bei jų giminaičių ir įvaikių bei jų palikuonių tarpusavio asmeninių ir turtinių teisių bei pareigų sukūrimas kaip giminaičiams pagal kilmę⁸. Toks institutas įtvirtintas dėl kelių priežasčių. Pirma, taip siekiama įgyvendinti vaikų teises ir poreikį augti bei būti auklėjamiems šeimoje. Antra, patenkinti įtėvių poreikį sukurti šeimos santykius ir įgyvendinti vaikų auklėjimo teises ir pareigas. Įvaikinimo tikslas – panaikinus ar praradus vienus santykius sukurti kitus - socialinės tėvystės santykius.

Įvaikinimas yra grindžiamas prigimtinė vaiko teise augti bei būti auklėjamam šeimoje. Šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas. Taip Lietuvos Respublikos Konstitucija⁹ įtvirtina nuostatą, kad šeima auginanti vaikus yra laikoma svarbiausiu visuomenės elementu. Vaiko teisė į šeimą pripažįstama ir tarptautinėje teisėje. Hagos konvenciją pasirašiusios valstybės pripažįsta, kad harmoningam vaiko asmenybės vystymuisi būtina sąlyga – augti šeimos aplinkoje, laimės, meilės, abipusio supratimo atmosferoje¹⁰. Jungtinių tautų vaiko teisių konvencijos¹¹ preambulėje įtvirtinta, jog vaikas visapusiškai ir harmoningai gali vystytis tik augdamas šeimoje, jausdamas laimę, meilę ir supratimą. Todėl valstybė turi pasirūpinti, kad vaikui, praradusiam galimybę augti šeimoje iš kurios yra kilęs, būtų surasta kita, jo poreikius ir interesus atitinkanti, šeima.

Įvaikinimas galimas tik vaiko interesais. Vaiko interesai – įstatymuose numatytos vaiko teisės ir galimybės šias teises įgyvendinti konkrečioje situacijoje, garantuojant jo ugdymo, auklėjimo ir gyvenimo sąlygų gerinimą¹². Nors įvaikinimo institutas tenkina ir vyro bei moters, trokštančių sukurti visavertę šeimą, interesus, tačiau teisės aktuose svarbiausiais laikomi vaiko interesai. Vaiko interesų prioritetas įtvirtinamas CK 3.209 straipsnyje, Jungtinių tautų vaiko teisių konvencijos 3 straipsnyje, Hagos konvencijoje, Latvijos

⁸ Įvaikinimo apskaitos tvarka, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. rugsėjo 10d. Nutarimu Nr. 1422 (Valstybės žinios, 2002, Nr. 90-3856)

⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucija (Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014), 38 straipsnis

¹⁰ *Cit. op.* 2, preambulės 1 punktą

¹¹ 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija (Valstybės žinios, 1995, Nr. 60-1501)

¹² *Cit. op.* 8

Respublikos civilinio kodekso 162 straipsnyje¹³, Kanados Kvebeko valstijos įvaikinimo akte¹⁴. Pripažįstama, kad labiausiai vaiko interesus atitinka galimybė augti šeimos aplinkoje. Tokiu atveju vaiko interesai sutampa su asmenų, siekiančių įsivaikinti, interesais.

Hagos konvencijos praktikos vadovo projekte vadinamos priemonės, kurių turi būti imamasi, kad būtų apsaugoti vaiko interesai. Pirma, tai užtikrinimas, kad konkretus vaikas galėtų būti įvaikintas. Tai viena svarbiausių priemonių skirta apsaugoti vaiko interesus įvaikinimo procese, kartu priemonė padedanti išvengti tokių nusikaltimų kaip vaiko pagrobimas ar pardavimas. Konvencija įtvirtina eilę pareigų ir reikalavimų šiems tikslams pasiekti. Hagos konvencijos 4 straipsnio a punkte numatyta pareiga kompetentingoms institucijoms nustatyti, kad vaiką galima įvaikinti. Kriterijai, kuriais remiantis nustatoma, ar vaikas gali būti įvaikinamas, įtvirtinami nacionalinėje teisėje, todėl atskirose valstybėse gali skirtis. Antra priemonė padedanti apsaugoti vaiko interesus - informacijos saugojimas. Vaiko, esančio tarptautinio įvaikinimo subjektu, interesai bus geriausiai apsaugoti, jei bus dedamos didžiausios pastangos surinkti ir saugoti kiek galima daugiau informacijos apie vaiko kilmę, biografijos faktus, šeimą ir medicininę istoriją. Vaiko bendra istorija nustato jo praeitį ir yra svarbi jo kilmės, identiteto, kultūros bei asmeninių ryšių išsaugojimui. Tai tampa ypač reikšminga vaikui grįžus į savo kilmės valstybę. Trečia priemonė, kuri atitinka vaiko interesų prioritetinę apsaugą, - suderinimas su tinkama šeima. Derinimas vaiko poreikių su potencialiais tėvais ir šeima yra esminė pareiga, kuri turi būti atlikta profesionaliai ir atsižvelgiant į vaiko interesus. Potencialūs tėvai turi būti kruopščiai ir profesionaliai įvertinti ir konstatuota, kad jie yra tinkami įvaikinti vaiką, ypač jei vaikas turi specifinių poreikių¹⁵.

¹³ Latvia Civil code. Adopted 24 april 1997. [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-03-17]. Prieiga per internetą: <<http://www.ebrd.com/country/sector/law/st/core/laws/latviacc.pdf>>.

¹⁴ 1 December 1982 Quebec Adoption act. [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-03-17]. Prieiga per internetą: <<http://www.canlii.org/qc/laws/sta/a-7/20060926/whole.html>>.

¹⁵ *Cit. op.* 6, Psl.16-17

Įvaikinimo bendrosios sąlygos

Įvaikinimas turi atitikti įstatyme numatytas sąlygas. Įtvirtinamos bendrosios sąlygos, kurios keliamos vaikui, kad jis galėtų būti įvaikinamas, taip pat sąlygos, kurias privalo atitikti būsimieji tėviai, bei papildomos sąlygos skirtos tarpvalstybiniam įvaikinimui.

Įvaikinamų vaikų sąrašas

Visų pirma, pagal CK 3.209 straipsnio 2 dalį galima įvaikinti tik tuos vaikus, kuriuos iš anksto nuspręsta įvaikinti. Paprastai leidžiama įvaikinti tik tuos vaikus, kurie yra įrašyti į įvaikinamų vaikų sąrašą, kurį tvarko Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau įvaikinimo tarnyba). Įvaikinimo tarnyba atsako už galimų įvaikinti vaikų ir norinčių įvaikinti Lietuvos Respublikos piliečių ir užsieniečių ar Lietuvos Respublikos piliečių nuolat gyvenančių užsienyje apskaitą, įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka teikia jiems informaciją apie galimus įvaikinti vaikus Lietuvos Respublikoje.

Vaikas į galimų įvaikinti vaikų sąrašą įrašomas, kai: vaiko abu tėvai arba turėtas vienintelis iš tėvų yra mirę; teismo paskelbti mirusiais; nustatyta tvarka tėvai pripažinti neveiksniais; tėvai nežinomi; neterminuotai apribota tėvų valdžia; kai tėvai arba turimas vienintelis iš tėvų duoda teismo patvirtintą rašytinį sutikimą, kad vaikas būtų įvaikintas; nepilnamečių ar neveiksnių tėvų globėjas (rūpintojas) duoda teismo patvirtintą rašytinį sutikimą, kad vaikas būtų įvaikintas; jei atsiradus šioms aplinkybėms vaikas turi globėją, kai duoda teismo patvirtintą rašytinį sutikimą, kad vaikas būtų įvaikintas.

Reikalavimas įrašyti vaiką į galimų įvaikinti vaikų sąrašą netaikomas, jeigu yra įvaikinamas sutuoktinio vaikas arba jei įvaikinamas vaikas gyvena įvaikintojo šeimoje. Pirmuoju atveju lieka išsiaiškinti ar būsimasis tėvis (įmotė) įsivaikina vaiko interesais ir ar sutuoktinis atitinka kitus įstatyme išvardintus reikalavimus, pavyzdžiui, keliamus įvaikintojo sveikatai. Be to sutuoktinių vaikų įvaikintojams turi būti išaiškinama, kokios teisės ir pareigos atsiranda įvaikinus vaiką, kad ši šeimos santykių rūšis nesiejama su santuoka ir tęsiasi santuokai nutrūkus. Pažymėtina, kad priėmus naują CK nebeliko įvaikinimo panaikinimo galimybės, todėl net nutrūkus santuokai įvaikinimas t.y. santykiai kaip vaiko ir tėvo (motinos) negali būti panaikinti net taikant analogiją pagal tėvų valdžios apribojimą, nes skyrybos nelaikomos tokio apribojimo pagrindu.

Antruoju atveju būtina išsiaiškinti kiek laiko ir dėl kokių priežasčių vaikas gyvena tokioje šeimoje ar apsigyveno joje įstatyme nustatyta tvarka – atskyrus vaiką nuo tėvų, laikinai ar neterminuotai apribojus tėvų valdžią ar mirus vaiko tėvams ir paskyrus vaikui siekiančiojo įvaikinti globą. Galimi vaiko apsigyvenimo ne savo tėvų šeimoje atvejai – vaiko tėvams mirus vaikas apsigyvena pas giminaičius, laikinas apsigyvenimas vaiko tėvams susitarus dėl laikinos vaiko priežiūros, vaiką faktiškai auginant vaiko seneliams, kitiems giminaičiams ir panašiai. Vaiko perkėlimas į šeimą (CK 3.22 str.) prie šio atvejo nėra priskirtas. Taigi reikia išsiaiškinti, ar vaikas nėra apgyvendintas šeimoje būtent įvaikinimo tikslu, siekiant paspartinti įvaikinimą, kad būtų išvengta asmenų norinčių įsivaikinti, apskaitos procedūrų, gauti materialios naudos ir panašiai. Todėl įvaikinant vaiką ir šiais atvejais būtina aiškintis, ar įvaikinimas atitinka vaiko interesus, taip pat visus kitus įstatymo keliamus reikalavimus¹⁶. Pažymėtina, kad vaikas gali gyventi ir šeimoje, kurios gyvenamoji vieta yra užsienio valstybėje. Tokia situacija galima, kai vaikas yra globojamas asmenų gyvenančių užsienyje, o vaiko globa jiems buvo paskirta, pavyzdžiui, atsižvelgiant į prieš mirtį vaiko tėvų testamente pareikštą valią.

Hagos konvencijos praktikos vadovo projekte išankstinis įvaikinamų vaikų sąrašų sudarymas pripažįstamas pačia geriausia praktika. Vaiko įtraukimas į įvaikinamų vaikų sąrašus garantuoja, kad vaikas neturi tėvų (globėjų) ar jų valdžia yra apribota. Taip pat tai parodo, kad tėvų (globėjų) sutikimas įvaikinti vaiką duotas ne konkreitiems asmenims, kas užtikrina, kad atsisakantys vaiko negavo finansinės naudos, kad buvo išnaudotos visos galimybės vaiką įkurdinti kilmės valstybėje, prieš siūlant jį įvaikinti užsieniečiams¹⁷.

Įvaikinamų vaikų amžius

Antroji sąlyga, kuri keliamą įvaikinamam vaikui, įtvirtinta CK 3.209 straipsnio 3 dalyje – įvaikinti leidžiama tik ne jaunesnį kaip 3 mėnesių vaiką. Tokia formuluote nustatomas tiek minimalus tiek ir maksimalus įvaikinamo vaiko amžius. Minimali riba nustatyta siekiant apsaugoti kūdikį pagimdžiusios motinos ir vaiko interesus, nes gimdymas gali sukelti motinos tam tikrus psichinius, psichologinius pakitimus, nulemti tam tikrus laikinus sveikatos sutrikimus, dėl kurių motina gali pasielgti ar priimti neapgalvotus sprendimus ir duoti sutikimą įvaikinti ką tik gimusį vaiką. Latvijos Civilinio kodekse minimali amžiaus

¹⁶ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė. Pirmas leidimas. Vilnius: Justitia, 2002. psl. 396

¹⁷ Cit. op. 6, psl. 52

riba nėra įtvirtinta, tačiau siekiant apsaugoti ką tik pagimdžiusios motinos ir vaiko interesus numato, kad šešias savaites po gimdymo, motina negali duoti sutikimo įvaikinti¹⁸. Lietuvos Aukščiausiojo teismo teisėjų senatas 1999m. gruodžio 31 d. nutarime išaiškino, jog įstatymas nenumato galimybės netaikyti įvaikinant vaiko amžiaus minimumo¹⁹. Tačiau yra laikomasi nuomonės, kad minimalaus amžiaus reikalavimas netaikomas, kai tik gimęs vaikui yra aišku, kad jo tėvai yra mirę ar teismo paskelbti mirusiais, jie pripažinti neveiksniais. Tokiais atvejais galima įsivaikinti ir jaunesnį nei 3 mėnesių vaiką. Pažymėtina, kad CK nustatyta minimali vaiko amžiaus riba yra taikoma ir tarpvalstybinio įvaikinimo atveju. Santuokos ir šeimos kodekso²⁰, galiojusio iki naujojo CK įsigaliojimo, 108 straipsnyje buvo numatyta, kad tarptautinio įvaikinimo atveju minimali įvaikinamo vaiko amžiaus riba yra 6 mėnesiai, o šio kodekso 1999m. gruodžio 16 d.²¹ redakcija numatė ir aukštesnę 12 mėnesių ribą.

Pagal Lietuvos Respublikos įstatymus galima įsivaikinti tik nepilnametį asmenį. Įstatyme nustatyta maksimali amžiaus riba netaikoma, jei pagal taikomą įstatymą vaiko pilnametystė pripažinta anksčiau²². Lietuvoje pilnamečiais laikomi asmenys sulaukę aštuoniolikos metų (CK 2.5 straipsnio 1 dalis). Emancipacija yra pagrindas nepilnametį pripažinti visiškai veiksniu jam sulaukus 16 metų. Emancipuotas asmuo, kuris įgyja visišką veiksnumą, negali būti įvaikintas. Yra manančių, kad kuriant naująjį CK tiksliau buvo įtvirtinti konkrečią normą, kuri numatytų, kad leidžiama įvaikinti vaikus iki 18 metų. Tai, pasak Joanos Jačkonienės, netik atitiktų Vaiko teisių konvencijos 1 straipsnį, bet ir nepagrįstai nesusiaurintų jo teisės būti įvaikintam, jeigu pagal įstatymą jo pilnametystė būtų pripažinta anksčiau nei sulaukus 18 metų²³. Tačiau su tokia nuomone negalima sutikti. Jeigu būtų pripažinta, kad įvaikinti galima emancipuotą asmenį, emancipacija netektų prasmės, be to taip būtų iškraipyti įvaikinimo tikslai.

Hagos konvencijos 3 straipsnis numato, kad konvencija netenka galios, jei vaikui sulaukus 18 metų, dar nebuvo gautas būsimumų tėvių sutikimas. Tokiu būdu konvencijoje fiksuojama maksimali vaiko amžiaus riba prašymams dėl jo įvaikinimo pagal konvenciją patekti. Taip išvengiama dviprasmiškų ir įvairių vertinimų dėl pilnametystės, kadangi

¹⁸ *Cit. op.13*

¹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 1999 m. gruodžio 31 d. Nutarimas Nr. 24 „Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje nagrinėjant įvaikinimo bylas“// Teismų praktika 1999, Nr. 12, psl. 329

²⁰ Santuokos ir šeimos kodeksas (Valstybės žinios, 1969, Nr. 21-186)

²¹ Santuokos ir šeimos kodeksas (Valstybės žinios, 2000, Nr. 1-1)

²² *Cit. op.* 11, 1 straipsnis

²³ JAČKONIENĖ, Joana. Įvaikinimas-ne įvaikintojo ir įvaikinamojo sutartis. *Justitia*,1999, nr. 3

valstybėse dalyvėse yra nustatomos skirtingos amžiaus ribos nuo kada asmenys laikomi pilnamečiais.

Yra valstybių, kuriose yra žinomas pilnamečio asmens įvaikinimas. Kai kuriose JAV valstijose (California²⁴, Georgia²⁵, Connecticut²⁶) toks įvaikinimas leidžiamas. Nurodomos trys pagrindinės priežastys, dėl kurių šiose valstijose siekiama įvaikinti pilnametį asmenį. Viena jų – paveldėjimas, tai dažniausia priežastis įvaikinant pilnametį. Įvaikinant sukuriama vaiko-tėvų santykiai, kurie yra teisiškai pripažįstami, todėl įvaikintas asmuo gali paveldėti įvaikintojų turtą. Kita – sulaukusio pilnametystės asmens siekis įforminti vaiko-tėvų santykius, kai egzistavo santykiai tarp vaiko ir jo pamotės (patėvio) ar vaiko ir jo globėjo. Trečioji – globa iki gyvos galvos, kai įvaikinamas asmuo yra riboto veiksnio, o įvaikinimas tokiam asmeniui gali garantuoti globą visam gyvenimui, bei šeimos draudimą, nes toks asmuo teisiškai bus laikomas šeimos nariu²⁷. Latvijoje taip pat buvo leidžiamas pilnamečio įvaikinimas. Latvijos Civiliniame kodekse buvo numatyta, kad pilnametis gali būti įvaikintas jei faktiniai vaiko ir tėvo santykiai jau yra susiklostę tarp įvaikintojo ir įvaikinamo²⁸, tačiau šios nuostatos buvo atsisakyta.

Pažymėtina, kad bet kokios išimtys ar sąlygos, kurios įtvirtina skirtingas galimybes būti įvaikintiems priklausomai nuo amžiaus, turi būti nustatomos išimtinai vaiko interesais, kad nebūtų pažeistas nediskriminavimo principas įtvirtintas tarptautiniuose teisės aktuose.

Sutikimai įvaikinti

Trečia sąlyga siejama su įvaikinamo vaiko tėvų, pačio įvaikinamojo bei antrojo sutuoktinio (kai įsivaikinti siekia tik vienas iš sutuoktinių) sutikimu įvaikinti.

Pagal CK 3.212 straipsnį įvaikinimui yra būtinas vaiko tėvų rašytinis sutikimas, patvirtintas teismo. Sutikimo įvaikinti davimas ir įvaikinimas yra dvi atskiros procedūros. Be tėvų sutikimo vaikas nėra įtraukiamas į įvaikinamųjų vaikų sąrašą, todėl tėvų sutikimas, skirtingai nei vaiko sutikimas, yra suprantamas tik kaip sutikimas, kad vaikas apskritai turėtų

²⁴ California State Law on Adult Adoption. [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-03-17]. Prieiga per internetą: <<http://library.adoption.com/Laws/California-State-Law-on-Adult-Adoption/article/7520/1.html>>

²⁵ Georgia State Law on Adult Adoption [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-03-17]. Prieiga per internetą: <<http://library.adoption.com/Laws/Georgia-State-Law-on-Adult-Adoption/article/7532/1.html>>

²⁶ Connecticut State Law on Adult Adoption [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-03-17]. Prieiga per internetą: <<http://library.adoption.com/Laws/Connecticut-State-Law-on-Adult-Adoption/article/7522/1.html>>

²⁷ Adopting an Adult [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-03-17]. Prieiga per internetą: <<http://adopting.adoption.com/child/adopting-an-adult.html>>

²⁸ Civil law of Latvia. Translation and Terminology Centre. 2001. psl. 72

galimybę būti įvaikintas, o ne sutikimas, kad jį įvaikintų konkretūs asmenys. Tokiu sutikimu tėvai konstatuoja, kad patys negali vaiko išauginti, išauklėti ir kad vaiko interesais geriausia būtų jį įvaikinti. Įstatymas numato išimtį, kada sutikimas įvaikinti duodamas nurodant konkretų asmenį, t.y. kai įsivaikinti vaiką siekia jo giminaitis.

CK 3.212 straipsnio 2 dalis skelbia, kad jei įvaikinamo vaiko tėvai yra nepilnamečiai ar neveiksnūs, būtinas jų tėvų arba globėjų (rūpintojų) rašytinis sutikimas, patvirtintas teismo. Atkreiptinas dėmesys, kad kai tėvai yra neveiksnūs, savaime suprantama, kad jie negali įgyvendinti tėvų valdžios savo vaikams, todėl pagrįstai įstatymas nustato, kad už juos sutikimą duoda nurodyti asmenys. Tačiau tai, kad tėvai yra nepilnamečiai, dar nereiškia, kad jie yra neveiksnūs. Nepilnamečiai tėvai gali būti visiškai veiksnūs (tokiais tapti sudarę santuoką CK 2.5 straipsnis 2 dalis) ir tokiu atveju pilnai įgyvendinti tėvų valdžią (3.158 straipsnis) ir spręsti duoti sutikimą įvaikinti jų vaiką ar ne. Kadangi pilnametystė ir veiksnumas ne visada sutampa, darytina išvada, kad ši straipsnio dalis yra taikoma nepilnamečiams-neveiksniams ar pilnamečiams-neveiksniams asmenims. Be to jeigu tik vienas iš tėvų yra nepilnametis, tai kitas turi teisę pilnai įgyvendinti tėvų valdžią, todėl sutikimas bus reikalaujamas pilnamečio ir, matyt, nepilnamečio tėvo tėvų ar globėjo. Manytina, kad jeigu vaiko tėvai yra nepilnamečiai ir nevisiškai veiksnūs (tik todėl, kad neturi 18 metų) už tokius asmenis duotą sutikimą teismas turėtų vertinti ir tvirtinti ypač atidžiai ir net atsisakyti tvirtinti, jei nepilnamečiai tėvai nori auginti vaiką, o iki pilnametystės likę nedaug.

CK 3.212 straipsnio 2 dalyje numatyta išimtis, kada sutikimo dėl įvaikinimo nereikalaujama, būtent, kai vaikas yra globojamas valstybinėje globos institucijoje. Tokia išimtis numatyta vaiko interesais, kadangi juos geriausiai atitinka augimas ir auklėjimas šeimoje, o ne valstybinėje globos institucijoje, todėl šios institucijos sutikimo įvaikinti nereikalaujama. Tačiau jeigu vaiko globėjas (rūpintojas) yra konkretus fizinis asmuo, tokiu atveju būtinas jo rašytinis sutikimas, patvirtintas teismo. Pažymėtina, kad globėjų (rūpintojų) teisinis statusas skiriasi nuo tėvų teisinio statuso. Tėvų sutikimas yra besąlygiška įvaikinimo sąlyga ir įvaikinti vaiko be tėvų sutikimo neleidžiama, išskyrus CK 3.214 straipsnyje numatytas išimtis, o globėjo (rūpintojo) atsisakymą duoti sutikimą įvaikinti galima ginčyti, jeigu toks atsisakymas prieštarauja vaiko interesams. Todėl CK 3.224 straipsnio 3 dalies nuostata, skelbianti, kad teismas turi teisę vaiko interesais priimti sprendimą įvaikinti be šeimos, šeimynos tėvų, globėjo (rūpintojo) sutikimo, taikytina tiek nacionaliniam, tiek

tarptautiniam įvaikinimui²⁹. Tačiau tokiais atvejais teismas turi priimti sprendimą vien vaiko interesais. Šiais atvejais būtina atsižvelgti ir į nuostatą, kad Hagos konvencijos preambulėje ir Jungtinių tautų vaiko teisių konvencijoje pripažįstama, jog globa, kad ir kokia ji būtų, jei vaikas auginamas šeimoje, vaiko kilmės šalyje labiau atitinka vaiko interesus negu įvaikinimas, dėl kurio vaikas turės būti perkeltas į užsienio valstybę.

Tad įvaikinti be šių asmenų sutikimo paprastai turėtų būti galima tik tada, kai šeima, šeimyna ar vaiko globėjas (rūpintojas) negali tinkamai pasirūpinti vaiku, neužtikrina jam deramų sąlygų gyventi, sveikai augti ir lavintis, tačiau sutikimo įvaikinti taip pat neduoda arba kai užsienio šalies pilietis nuolat gyvena Lietuvos Respublikoje ir vaikas iš esmės bus auginamas ir auklėjamas kilmės šalyje. Kiekvienu konkrečiu atveju sprendimą, ar galima įvaikinti be šių asmenų sutikimo, priima teismas išnagrinėjęs visas įvaikinimo aplinkybes ir padaręs išvadas, ar toks įvaikinimas atitiks vaiko interesus³⁰.

Pažymėtina, kad tėvų sutikimas įvaikinti jų vaiką, gali būti atšauktas iki teismui priimant sprendimą įvaikinti. Tačiau tuo pačiu įstatymas nurodo atvejus, kada tokio sutikimo atšaukimo teismas nepatvirtina t.y. jei nuo tėvų valdžios apribojimo yra praėję vieneri metai ir jis nepanaikintas, ir jei tėvai savo sutikimą atšaukia siekdami tik materialinės naudos. Taigi tėvai turi teisę atšaukti duotą sutikimą įvaikinti, jeigu nėra suėję vieneri metai nuo sprendimo laikinai riboti tėvų valdžią įsiteisėjimo arba jeigu toks ribojimas yra panaikinamas, nors ir praėjus daugiau kaip vieneriems metams. Tuo atveju, kai tėvų valdžia yra apribota neterminuotai tėvų sutikimas įvaikinti nėra reikalaujamas. Taip pat tėvų sutikimo nereikia kai tėvai yra nežinomi, mirę ar paskelbti mirusiais bei kai yra pripažinti neveiksniais (toku atveju už juos sutikimas duodamas pagal 3.212 straipsnio taisyklę).

Latvijoje tėvų sutikimas įvaikinti būtinas, jeigu nebuvo atimtos tėvams globos teisės. Teismas gali atleisti šalis nuo patvirtinimo apie tokį sutikimą jeigu pagal faktines aplinkybes akivaizdu, kad tokios pareigos įvykdyti neįmanoma dėl pastovių kliūčių ar jei asmens, kurio sutikimas yra būtinas, būvimo vieta yra nežinoma. Pastaruoju atveju teismas turi galimybę paskelbti oficialiame Latvijos vyriausybės leidinyje raginimą tėvams atsiliepti. Tuo atveju, jeigu vaiko globa suteikta tik vienam iš tėvų, o kitas be svarbios priežasties atsisako duoti sutikimą įvaikinti, sutikimas gali būti duotas Našlaičių teismo (lv. *bāriņtiesa*, angl. *Orphan's court*) pagal įvaikinamojo gyvenamąją vietą³¹. Tėvų sutikimas reikalaujamas ir Prancūzijoje.

²⁹ *Cit. op.* 16, psl. 404

³⁰ *Cit. op.* 16, psl. 431

³¹ *Cit. op.* 13, 169 straipsnis

Kartu numatyti atvejai kada reikalaujamas sutikimas tik vieno iš tėvų t.y. kai vienas iš tėvų yra miręs, negali išreikšti savo sutikimo ar yra praradęs tėvų valdžią, taip pat kai vaikas auginamas tik vieno iš tėvų. Tuo atveju, kai vaiko abu tėvai yra mirę, negali išreikšti savo ketinimų ar abiem atimtos tėvystės teisės, sutikimas, kai tam pritaria asmuo, kuris realiai rūpinasi vaiku, turi būti duotas šeimos tarybos (angl. *family council*)³².

Pagal CK 3.215 straipsnį vaiko sutikimas yra būtinas, jei tik vaikas sugeba išreikšti savo nuomonę. Sutikimo forma ir jo reikšmė skiriasi priklausomai nuo vaiko amžiaus. Rašytinės formos įstatymas reikalauja, kai yra įvaikinamas dešimties metų sulaukęs vaikas ir be šio sutikimo įvaikinti negalima. Jei vaikas yra jaunesnis nei dešimties metų, turi būti išklausa jo nuomonė ir į jo norą turi būti atsižvelgta teismui priimant sprendimą dėl įvaikinimo. Tokia įstatymo nuostata užtikrina vaiko interesų prioritetinę apsaugą. Kiekvienu atveju būtina įvertinti ar vaiko norai neprieštarauja jo interesams, nes sprendimai priimami atsižvelgiant į vaiko interesus. Vaiko sutikimas turi būti vertinamas ne tik kaip sutikimas, kad jis būtų įvaikintas, bet ir kaip sutikimas, kad jį įvaikintų konkretūs asmenys. Tokia išvada darytina dėl to, kad vaikas sutikimą duoda jau konkrečioje byloje, o ne prieš įtraukiant jį į įvaikinamųjų sąrašą.

Vaiko sutikimo būtinumą numato ir Kanados Kvebeko valstijos įvaikinimo aktas, kuriame nurodoma, kad viena iš sąlygų įvaikinti yra vaiko sutikimas. Tokį sutikimą duoda vaikas, kuriam yra dešimt ar daugiau metų. Išimtis numatyta tik vaikui, kuris nesugeba išreikšti savo valios, o sprendžiant iš jo įprastinio elgesio su įvaikintojais, darytina išvada, kad tai nebylus sutikimas. Kartu numatoma ir įdomi išimtis vaikui, kuris yra vyresnis nei 14 metų. Net kai toks vaikas atsisako duoti sutikimą, teismas gali nustatytam laikotarpiui atidėti įvaikinimą arba pats duoti sutikimą, nepaisant vaiko atsisakymo³³. Vaiko sutikimas reikalaujamas Prancūzijoje ir Latvijoje. Skiriasi tik įvaikinamojo vaiko amžiaus riba, nuo kada jis tokį sutikimą duoda. Latvijoje vaiko sutikimas reikalaujamas nuo 12 metų, o Prancūzijoje – 13 metų.

Įstatymas reikalauja dar vieno subjekto sutikimo t.y. įvaikintojo sutuoktinio. Toks sutikimas yra būtinas, kai vaiką ketina įsivaikinti tik vienas iš santuokoje gyvenančių asmenų. Tai apima ir tuos atvejus, kai vienas sutuoktinis įsivaikina kito sutuoktinio vaiką.

³² France Civile code. Adopted 21 february 2004. [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-03-17]. Prieiga per internetą: <http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_traduits/code_civil_textA.htm#Section%20I%20?%20Of%20the%20Requisites%20for%20Plenary%20Adoption>

³³ *Cit. op.* 14

Tačiau nėra nustatoma griežta sutikimo forma, kaip tai yra tėvų ar vaikų sutikimo atveju t.y. nereikalaujama, kad sutuoktinio sutikimas būtų patvirtintas teismo.

Hagos konvencija numato, jog tik užtikrinus, kad asmenys, valstybinės ir kitos institucijos, kurių sutikimas būtinas, pateikė sąmoningus raštiškus sutikimus (kaip to reikalaujama pagal teisinę formą), kad sutikimai nebuvo išgauti prievartos būdu ar siekiant gauti finansinės naudos, kad motinos sutikimas buvo pateiktas tik po vaiko gimimo, kad buvo gautas raštiškas sąmoningas vaiko sutikimas būti įvaikintam, bus galima teigti, kad buvo laikomasi įvaikinimo reikalavimų³⁴.

Apibendrinant daroma išvada, kad visi aptarti sutikimai yra privalomi tiek nacionalinio įvaikinimo tiek ir tarpvalstybinio įvaikinimo procese. Be jų yra negalimas tolesnis įvaikinimo procesas. Pavyzdžiui, negavus būtino tėvų sutikimo, atsiranda galimybė pripažinti buvus įvaikinimo proceso pažeidimų, ko pasekmė - galimybė panaikinti teismo sprendimą instancine tvarka. Tarpvalstybinio įvaikinimo atveju kilmės valstybė neša tiesioginę atsakomybę už užtikrinimą, kad atitinkami sutikimai buvo gauti ir gauti sąžiningai. Hagos konvencija įtvirtina reikalavimą, kad sutikimai būtų gauti išimtinai rašytine forma, nors nepaneigia galimybės, kad tokie sutikimai būtų tvirtinami teismo (kaip yra Lietuvoje), kitos valstybinės institucijos ar notaro, kaip tai numatyta Prancūzijoje.

Siekiantys įsivaikinti asmenys

Ketvirta bendroji įvaikinimo sąlyga nustatyta asmenims, kurie nori įsivaikinti vaiką. CK 3.210 straipsnis numato, kad įsivaikinti gali asmenys, įtraukti į norinčių įsivaikinti apskaitą. Išimtis numatyta tik vaiko motinos (tėvo) sutuoktiniui ir vaiko giminaičiams. Tokią apskaitą tvarko įvaikinimo tarnyba.

Be šios sąlygos įstatymas numato ir daugiau reikalavimų, kuriuos turi atitikti įvaikintojai. Vienas iš tokių reikalavimų - įvaikintojų amžius. CK įtvirtina tiek minimalią tiek maksimalią amžiaus ribą. Minimalią amžiaus ribą įstatymas nustato siekdamas, kad įvaikintas vaikas augtų šeimoje, kuri atitiktų natūraliai susikūrusios šeimos požymius. Kadangi pagal CK 3.14 straipsnį santuoką leidžiama sudaryti tik asmenims, kurie santuokos sudarymo dieną yra 18 metų, todėl ir įvaikintojams nustatyta tokia minimali amžiaus riba t.y. 18 metų. Kartu turi būti taikoma ir CK 3.211 straipsnio taisyklė, kuri nustato, kad amžiaus skirtumas tarp įvaikintojo ir įvaikinamo vaiko turi būti ne mažesnis kaip 18 metų. Numatyta

³⁴ *Cit. op. 2, 4* straipsnis

ir tokio reikalavimo išimtis, kurią turi teisę taikyti teismas, sumažindamas amžiaus skirtumą iki 15 metų. Tačiau išimtis dažniausiai taikoma tik asmenims, kurie įvaikina savo sutuoktinio vaikus ar įvaikius ir tik konkrečioje įvaikinimo byloje. Latvijos civiliniame kodekse įvaikintojams nustatyta kur kas aukštesnė amžiaus riba t.y. 163 straipsnis nustato, kad įvaikintojui turi būti mažiausiai 25 metai³⁵. Taigi Latvijos piliečiai, norintys įsivaikinti vaiką iš Lietuvos, turi būti tokio amžiaus, kokio reikalauja jų nacionalinė teisė. Tuo tarpu Prancūzijos pozityvioji teisė nustato dar aukštesnę amžiaus ribą – 28 metus, tuo atveju, jeigu sutuoktiniai yra vedę mažiau nei dvejus metus³⁶.

CK nustatyta maksimali amžiaus riba - 50 metų ir tik išimtiniais atvejais teismas gali leisti įvaikinti ir vyresnio amžiaus asmenims. Išimtis gali būti taikoma tik nagrinėjant konkrečią įvaikinimo bylą, atsižvelgiant į visas bylai reikšmingas aplinkybes. Priešingu atveju, jeigu išimtis bus padaryta iš anksto konkrečiam asmeniui, kad jis galėtų siekti įsivaikinti, tai gali neatitikti vaiko interesų, kurie įstatyme yra iškeliami aukščiau įvaikintojų interesų. Reikšmingomis aplinkybėmis, taikant išimtį dėl maksimalios amžiaus ribos, teismas laikytų, jei įsivaikina sutuoktiniai, iš kurių vienas atitinka įstatymo reikalaujamą amžių, o antrasis jį viršija, tačiau yra pakankamai geros fizinės ir psichikos būklės, kad pajėgtų išauginti įvaikį, taip pat kai įvaikintojai yra vyresni nei 50 metų amžiaus, o vaikas jau ilgai gyvenęs jų šeimoje kaip globotinis arba yra vyresnio amžiaus ar kai įvaikintoją su įvaikiu sieja giminystės ryšiai, yra įvaikinamas sutuoktinio vaikas ir panašios aplinkybės³⁷. Pažymėtina, kad maksimali, norinčių įsivaikinti asmenų, amžiaus riba nėra nustatyta nei Prancūzijos nei Latvijos įstatymuose. Tokia pozicija yra pateisinama tuo, kad bet koku atveju, konkrečioje įvaikinimo byloje ne įvaikintojų amžius apsprendžia ir sąlygoja asmenų tinkamumą ir galimybes būti įvaikintojais.

CK nustato bendrą taisyklę, kad teisę įvaikinti turi sutuoktiniai. Tokia taisyklė nustatyta vaiko interesais atsižvelgiant į vaiko teisę augti ir būti auklėjamam šeimoje. Išimtis gali būti taikoma, kai įsivaikinti siekia vienas iš sutuoktinių, pavyzdžiui, kai siekiama įsivaikinti sutuoktinio vaiką. Kitais atvejais svarbu išsiaiškinti kodėl to nesiekia kitas sutuoktinis, ar jis atitinka įvaikintojams keliamus sveikatos, amžiaus reikalavimus. Net jeigu siekia įsivaikinti tik vienas iš sutuoktinių būtinas yra kito sutuoktinio sutikimas.

³⁵ *Cit.op.* 28, psl. 72

³⁶ *Cit. op.* 32, 343 straipsnis

³⁷ *Cit. op.* 16, psl. 399

Išimtį iš bendros taisyklės sunkiau taikyti, kai įsivaikinti siekia nesusituokęs asmuo. Įstatyme nėra įtvirtintos nei normos leidžiančios, nei draudžiančios įsivaikinti asmeniui nesusidariusiam santuokos. Iš to, kaip CK nustato pirmumo teisę asmenims, siekiantiems įsivaikinti tą patį vaiką galima spręsti, kad Lietuvoje yra leidžiama įsivaikinti ir vienam nesusituokusiam asmeniui. Tokiam asmeniui leidžiama įsivaikinti kai konkretaus vaiko nesiekia įsivaikinti sutuoktiniai (CK 3.223 str.). Sprendžiant iš statistinių duomenų apie įvaikintus vaikus, kuriuos pateikia Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, tokia išimtis taikoma labai retai, pavyzdžiui 2003 metais iš 113 įvaikintojų yra tik 3 asmenys, kurie įsivaikino nebūdami santuokoje³⁸. Tačiau net kai įsivaikinti siekia vienišas asmuo pagrindinis vaiko interesas augti bei būti auklėjamam šeimoje yra patenkinamas labiau, nei tais atvejais, kai vaikas lieka augti globojamas valstybės įsteigtuose vaikų namuose, daugiau nei vidutinės šeimos dydžio vaikų globai organizuotoje šeimynoje ir panašiai³⁹. Todėl nors išimtis turėtų būti taikoma itin atsargiai, vis dėl to vaiko interesais ji turėtų būti taikoma dažniau. Ne visos valstybės nustato tokias taisykles ir jų išimtis. Kanados Kvebeko valstijos įvaikinimo akte nustatyta, kad įvaikintojais gali būti nesusituokę asmenys su sąlyga, kad vaikas yra tos pačios lyties kaip ir įvaikintojas⁴⁰.

Pažymėtina, kad sutuoktiniais nelaikomi sugyventiniai, kurie yra įregistravę partnerystę (bendrą gyvenimą neįregistravus santuokos). Lietuvoje buvo parengtas partnerystės įstatymo projektas, tačiau jame nebuvo nuostatų susijusių su įvaikinimu. Apie tai, kad partneriams būtų taikomos skirtingos įvaikinimo sąlygos galima spręsti tik iš Vidaus reikalų ministerijos parengto šio įstatymo projekto aiškinamojo rašto, kuriame užsimenama, kad registruota partnerystė iš esmės yra prilyginama santuokai, ir yra numatomos tik tam tikros išimties, susijusios su įvaikinimu ir kitos⁴¹. Tuo tarpu kai kurios užsienio valstybės jau yra priėmusios partnerystės įstatymus. Tačiau svarbu paminėti, kad užsienio valstybėse partnerystės įstatymai reguliuoja ne tik turinius santykius, kaip tai planuojama padaryti Lietuvoje, bet ir numato galimybę partneriais tapti tos pačios lyties asmenims.

Prancūzijoje 1999 metais įsigaliojo įstatymas, įtvirtinantis galimybę sudaryti vadinamąją civilinę solidarumo sutartį (pranc. *Pacte Civil de Solidare*). Tokia sutartimi

³⁸ Statistiniai duomenys apie įvaikintus vaikus [interaktyvus] [žiūrėta 2007-03-17]. Prieiga per Internetą: <<http://www.socmin.lt/index.php?-555449576>>

³⁹ *Cit. op.* 16, psl. 395

⁴⁰ *Cit. op.* 14

⁴¹ 2004-02-24 Nr. IXP-3272 Lietuvos Respublikos Partnerystės(bendro gyvenimo neįregistravus santuokos) įstatymo projekto aiškinamasis raštas [interaktyvus] [žiūrėta 2007-03-17]. Prieiga per Internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=227531>

siekta sukurti institutą, kuris užimtų vietą tarp konkubinato (pagal Prancūzijos teismų praktiką galimo tik priešingos lyties asmenų), ir santuokos, kuri taip pat galima tik tarp priešingos lyties asmenų. Savo ruožtu civilinę solidarumo sutartį gali sudaryti tiek tos pačios, tiek priešingos lyties asmenys⁴². Prancūzijos pozityvioji teisė numato galimybę įsivaikinti ir asmeniui nesudariusiam santuokos. Vis dėl to Prancūzijos CK neleidžia keliems asmenims įsivaikinto to paties vaiko. Civilinio solidarumo sutarties įstatymas nepakeitė tokios situacijos. Nors galimybė įsivaikinti vienišam asmeniui formaliai išlieka prieinama tiek gyvenančiam su tos pačios lyties tiek su skirtingos lyties asmeniu, tačiau reali galimybė įsivaikinti išlieka išimtinė tik susituokusioms poroms. Be to susituokęs asmuo gali įsivaikinti sutuoktinio vaiką. Tokia galimybė nėra prieinama tiems, kurie yra susiję civilinio solidarumo sutartimi t.y. vieno iš partnerių vaikas, negali būti įvaikintas kito partnerio. Taigi tik viena iš civilinio solidarumo sutarties šalių gali siekti įsivaikinti, kaip vienišas asmuo. Nors Civilinio solidarumo sutartį gali sudaryti ir homoseksualūs asmenys, tačiau po Europos žmogaus teisių teismo sprendimo byloje Frette prieš Prancūziją, nebeliko vilčių, kad tokie asmenys galėtų įsivaikinti. Daugumos balsų persvara teismas palaikė Prancūzijos sprendimą, kuriuo buvo atmestas įvaikinimo prašymas, o vienas iš pagrindų buvo siekiančio įsivaikinti asmens homoseksualumas. Teismas pareiškė, kad nepaisant fakto, kad sprendimas buvo aiškiai paremtas pareiškėjo homoseksualumu, Prancūzija siekė vienintelio teisinio tikslo t.y. apsaugoti vaiko, kuris buvo įtrauktas į įvaikinimo procesą, sveikatą ir teises. Dar daugiau, nustatant ar Prancūzija įrodė, kad turėjo objektyvių ir pagrįstų pateisinimų tokiam diskriminaciniam požiūriui, laikyta, kad trūkstant visuotinio sutarimo dėl šio dalyko, Valstybė privalo turėti plačią vertinimo diskreciją. Toks sprendimas leido Prancūzijai ir toliau atsisakyti leisti įsivaikinti vienišiemis asmenims, remiantis tuo, kad jie yra homoseksualūs⁴³.

Belgijos teisė leidžia pareikšti ir vienam asmeniui, ir dviems asmenims bendrą prašymą įvaikinti. Vis dėl to paraiška įsivaikinti tą patį vaiką negali būti surašyta daugiau nei vieno asmens, nebent pareiškėjai yra skirtingų lyčių asmenys ir susituokę arba gyvenantys legalios partnerystės pagrindais. Tai reiškia, kad tos pačios lyties asmenims, nors ir sudariusiems partnerystę pagal įstatymus, yra neleidžiama įvaikinti tą patį vaiką. Dar daugiau pamotei ar patėviui įvaikinti draudžiama nebent įvaikintojai yra susituokę su tikraisiais vaiko tėvais ir

⁴² *Cit. Op.* 16, psl. 441-442

⁴³ I. CURRY-SUMNER. *All's well that ends registered? The substantive and Private International Law Aspects of Non-Marital Registered Relationships in Europe*. Antwerp: Intersentia 2003. psl 108-109

yra skirtingų lyčių. Formaliai tos pačios lyties asmenys, susiję įstatymų reguliuojamais partnerystės santykiais, gali įvaikinti individualiai, tačiau kadangi leidimas įvaikinti priklauso nuo įvaikinimo tarnybos, tai realiai daugeliu atvejų homoseksualūs asmenys automatiškai pripažįstami netinkamais įvaikinti⁴⁴. Švedijos įstatymai leidžia jungtinį įvaikinimą, taip pat ir įvaikinti vaiką patėviui pamotei ir vienišam asmeniui. Jungtinis įvaikinimas yra skirtas sutuoktiniams, kurie yra sudarę santuoką mažiausiai prieš penkerius metus. Tokia situacija nepasikeitė ir priėmus Partnerių įstatymą. Registruoti partneriai neturi teisės kreiptis kartu dėl, taip vadinamo, jungtinio įvaikinimo. patėviamis įvaikinti leidžiama, bet išimtinai tik sudariusiems santuoką su vienu iš tikrųjų vaiko tėvų. Švedijos valdžia pažymi, kad Švedijos visuomenėje vaikai motiną ir tėvą pripažįsta tik kaip žmones, kurie yra skirtingų lyčių. Todėl akivaizdu, kad neatitiktų vaiko interesų leidimas tapti įvaikintojais tos pačios lyties asmenims, priešingu atveju vaikai būtų priversti kęsti gėdą ir aplinkinių diskriminaciją. Švedijos teisė leidžia įsivaikinti ir vienišam sulaukusiam trisdešimt penkerių metų amžiaus asmeniui. Nors homoseksualinė orientacija asmens nėra aiškus pagrindas atsisakyti leisti įvaikinti, nepanašu, kad asmeniui esančiam registruotu partneriu pasisektų įsivaikinti, kadangi vienišam asmeniui siekiant tapti įvaikintoju, kompetentingos institucijos privalo atsižvelgti į vaiko poreikį turėti motiną ir tėvą⁴⁵.

Taigi iš minėtų pavyzdžių matyti, kad tik Belgijos įstatymai leidžia įsivaikinti vieną vaiką skirtingų lyčių asmenims, kurie yra sudarę partnerystės sutartį. Prancūzijos, Švedijos ir, matyt, būsimas Lietuvos partnerystės įstatymas neleis tapti įvaikintojais nesusituokusiems asmenims. Tokia pozicija pateisinama vaiko interesais. Partnerystės įstatymų tikslas yra reguliuoti partnerių turtinius santykius ir (arba) suteikti galimybę tos pačios lyties asmenims sukurti santykius adekvačius sutuoktinių santykiams. Jei tos pačios lyties asmenys, nėra pasiryžę sudaryti santuokos, sukurti šeimos ir todėl renkasi partnerių statusą, tai įvaikinimas neatitiktų vaiko interesų augti bei būti auklėjamam pastovioje šeimoje.

Tuo tarpu Hagos konvencija aiškiai nurodo, kad konvencija taikoma kai įsivaikinti siekia sutuoktiniai ar asmuo (angl. *a person*). Klausimas dėl asmenų, kurie gali tapti būsimais įvaikintojais buvo svarstytas išsamiai specialios komisijos, t.y. ar konvencija turi apimti įvaikinimą kai įvaikintojais siekia tapti skirtingų lyčių bendrai gyvenantys asmenys neįregistravę santuokos, ar homoseksualūs asmenys gyvenantys kartu ar atskirai. Nepaisant fakto, kad tokie atvejai buvo nuodugniai išanalizuoti, problemos kurias jie kelia gali būti

⁴⁴ *Ibid.* 66-67 psl.

⁴⁵ *Ibid.* psl. 192-193

kvalifikuojamos kaip dirbtinos problemos, kadangi kilmės valstybė ir priimančioji valstybė turi bendradarbiauti nuo pačių pradžių ir jos gali neduoti sutikimo įvaikinimui tęstis, pavyzdžiui, dėl būsimųjų įvaikintojų asmeninių savybių. Dar daugiau, tuo atveju jeigu jos sutaria dėl tokio specialaus įvaikinimo, kitos susitariančios valstybės turi teisę atsisakyti pripažinti tokį įvaikinimą viešosios tvarkos pagrindu, kaip numatyta konvencijos 24 straipsnyje⁴⁶.

Hagos konvencijos 2 straipsnis teisę įvaikinti įtvirtina tik sutuoktiniams (vyriui ir moteriai) ir vienam asmeniui, nesvarbu susituokusiam ar ne. Be to 2 straipsnis sutuoktiniams taikomas pirma eile dėl to, kad tai labiau paplitęs atvejis nei įvaikinimas, kurio siekia vienas asmuo (nesvarbu vyras ar moteris), tačiau tokios pozicijos laikomasi ne dėl to kad vienišų asmenų siekis įsivaikinti yra nenormalus⁴⁷.

Šiuo klausimu užsitęsusiame diskusijose Korėja pasiūlė išbraukti žodžius „sutuoktiniai ar asmuo“ ir vietoj jų įrašyti „vyras ir žmona ar nesusituokęs asmuo“. Taip buvo siūloma, nes kai kurios valstybės turi įstatymus, leidžiančius sutuoktiniams tapti tos pačios lyties asmenims, todėl toks pakeitimas reikalingas siekiant aiškumo. Terminas „asmuo“ yra keistinas, kad būtų išvengta situacijos, kai įsivaikina asmuo be vyro ar žmonos sutikimo ar dar daugiau išvengti situacijos, kai konvencija būtų panaudota kaip priemonė legalizuoti surogatinę tėvystę, kai žmona įsivaikina vyro vaiką, gimusį moteriai, kuri buvo apvaisinta jos vyro⁴⁸.

Taigi Hagos konvencija palieka diskrecijos teisę pačioms valstybėms narėms susitarti ir nuspręsti dėl galimybės įvaikintojams tapti homoseksualams, kadangi konvencijos tikslas nėra šių problemų sprendimas. Ir nors konvencijos 2 straipsnis leidžia įvaikintoju tapti vienam asmeniui, tačiau iš preambulės matyti, kad bet koku atveju pirmenybė teikiama šeimai, kadangi toks įvaikinimas geriausiai atitinka vaiko interesus.

Pasirengimo įvaikinti patikrinimas

Dar viena būtina sąlyga norint pradėti teisme įvaikinimo procedūrą yra pasirengimo įvaikinti patikrinimas. Kai asmenys, norintys įvaikinti vaiką, įvaikinimo institucijoms pateikia prašymą įvaikinti bei kitus būtinus dokumentus, ši tarnyba nusiunčia asmenis patikrinti, ar jie pasirengę įvaikinti. Pasirengimo įvaikinti patikrinimo procedūrą ir tvarką

⁴⁶ *Cit. op.* 5, paragrafas 79

⁴⁷ *Cit. op.* 5, Paragrafas 80

⁴⁸ *Cit. op.* 5, paragrafas 81

reglamentuoja įvaikintojų pasirengimo įvaikinti vaiką patikrinimo tvarkos aprašas⁴⁹. Patikrinimą atlieka atestuotas socialinis darbuotojas. Iš pradžių yra vykdomas pirminis įvertinimas, kurio metu atestuotas socialinis darbuotojas atlieka tokius veiksmus: 1) nustato, ar nėra CK trečiojoje knygoje numatytų kliūčių įvaikinti; 2) ištiria įvaikintojų gyvenimo sąlygas ir būdą; 3) surenka informaciją apie įvaikintojų sveikatos būklę; 4) išsiaiškina įvaikinimo motyvus. Atestuotas socialinis darbuotojas, atlikęs įvaikintojų pasirengimo įvaikinti vaiką pirminį įvertinimą, priima pirminį sprendimą dėl įvaikintojų pasirengimo įvaikinti. Jis taip pat gali nuspręsti, kad įvaikintojai yra netinkamai pasirengę įvaikinti ir priimti neigiamą išvadą. Žinoma, numatyta ir galimybė išnykus priežastims, dėl kurių buvo pateikta įvaikintojų pasirengimo įvaikinti vaiką pirminio įvertinimo neigiama išvada arba jas pašalinus, asmenims pakartotinai kreiptis į vaiko teisių apsaugos tarnybą ar įvaikinimo tarnybą dėl pasirengimo įvaikinti patikrinimo.

Tiek CK 3.217 straipsnio 2 dalyje, tiek įvaikintojų pasirengimo įvaikinti vaiką patikrinimo tvarkos aprašo 22 punkte numatyta, kad jei įvaikintojai nesutinka su atestuoto socialinio darbuotojo išvada dėl jų pasirengimo įvaikinti, jie gali apskusti šią išvadą teismui CPK nustatyta tvarka. Tik po pirminio teigiamo sprendimo dėl įvaikintojų pasirengimo įvaikinti ir po įvaikintojų mokymų, kurie trunka ne ilgiau kaip du mėnesius nuo įvaikintojų pasirengimo įvaikinti vaiką pirminio įvertinimo pabaigos, yra parengiama galutinė išvada dėl įvaikintojų pasirengimo įvaikinti. Atestuotas socialinis darbuotojas paruoštą išvadą dėl piliečių pasirengimo įvaikinti pateikia Vaiko teisių apsaugos tarnybai. Išvada dėl užsieniečių pasirengimo įvaikinti pateikiama įvaikinimo tarnybai. Įvaikinimo tarnyba gavusi išvadą įrašo asmenis į norinčių įvaikinti asmenų sąrašus, kurie yra ruošiami du t.y. norinčių įvaikinti Lietuvos Respublikos piliečių sąrašas ir norinčių įvaikinti Lietuvos Respublikos piliečių, nuolat gyvenančių užsienyje, ir užsieniečių sąrašas.

Svarbu pažymėti, kad įvaikintojų pasirengimo įvaikinti vaiką patikrinimo tvarkos aprašas taikomas nacionaliniam įvaikinimui, o tarptautinio įvaikinimo atveju yra taikomas tik tada, kai užsienio valstybės piliečiai nuolat gyvena Lietuvoje. Jeigu užsienio valstybės pilietis nuolat gyvena užsienio valstybėje ar Lietuvos Respublikos pilietis nuolat gyvena užsienio valstybėje, tada juos į norinčių įsivaikinti asmenų sąrašą įtraukia įvaikinimo tarnyba, vadovaudamasi įvaikinimo apskaitos Lietuvos Respublikoje tvarkos 29 punktu. Įvaikinimo tarnyba, gavusi iš užsienio valstybės centrinės institucijos arba jos akredituotos institucijos

⁴⁹ Įvaikintojų pasirengimo įvaikinti vaiką patikrinimo tvarkos aprašas, patvirtintas Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. birželio 18 d. įsakymu Nr.A1-154 (Valstybės žinios, 2004, Nr. 98-3653)

informacinį raštą, kuriame nurodoma norinčių įvaikinti Lietuvos Respublikos piliečių ir užsieniečių, nuolat gyvenančių užsienyje, tapatybė, kilmė, sugebėjimas auklėti vaiką, šeimos istorija, socialinė aplinka, įvaikinimo priežastys, pateikiamos vaikų, kuriuos jie pasirengę globoti, charakteristikos, taip pat jų prašymus leisti įvaikinti, įrašo juos į norinčių įvaikinti Lietuvos Respublikos piliečių, nuolat gyvenančių užsienyje, ir užsieniečių sąrašą eilės tvarka pagal informacinio rašto ir prašymo gavimo datą. Būtent tokia situacija ir patikrinimas numatytas ir Hagos konvencijos 5 straipsnyje, pagal kurį teigti, kad tarpvalstybinis įvaikinimas atitinka Konvencijos reikalavimus, bus galima tik tada jeigu priimančios (iš kurios kilę įtėviai) valstybės kompetentingos institucijos nustatė, kad būsimieji įtėviai yra tinkamai pasirengę vaiką auklėti. Originalo kalba šis 5 straipsnio punktas skamba kiek kitaip nei konvencijos vertime į lietuvių kalbą – „būsimieji įvaikintojai yra atitinkantys būtinas sąlygas ir tinkami įvaikinti“. Konvencijos tekste naudojamos šios abi sąvokos neatsitiktinai, o tam, kad aiškiai apibrėžtų dvi skirtingas įvertinimo kategorijas t.y. sąvoka „atitinkantys būtinas sąlygas“ (*angl. eligible*) – nurodant atitikimą visų teisinių reikalavimų (pvz. amžius) ir „tinkami“ (*angl. suited*) – nurodant atitikimą būtinų socialinių-psichologinių kriterijų (pvz. socialinė aplinka). Konvencija nevardina, kokie yra tie teisiniai reikalavimai. Tai nustatoma pagal priimančios valstybės teisę ir dažniausiai tai būna tokie patys reikalavimai ir taisyklės, kurios yra taikomos nacionaliniam įvaikinimui⁵⁰. Tad jeigu Lietuvos Respublikos piliečiai siektų įsivaikinti, pavyzdžiui, Danijos pilietį, išvada būtų rengiama ir tinkamumas įsivaikinti būtų nustatomas pagal Lietuvos teisę ir atvirkščiai. Taigi reikia daryti išvadą, kad tinkamumas ir atitikimas materialioms įvaikinimo sąlygoms yra nustatomas pagal asmenų siekiančių įvaikinti gyvenamosios vietos teisę, todėl vaikas iš Lietuvos gali būti įvaikintas į Prancūziją tik asmenų vyresnių nei 28 metai.

Jei įsivaikinti Lietuvoje gyvenantį vaiką siektų asmenys (tiek skirtingų, tiek tos pačios lyties) gyvenantys partnerystės pagrindais, o partnerių įvaikinimas leidžiamas pagal priimančios valstybės teisę, atsisakymas leisti įsivaikinti Lietuvoje turėtų būti remiamas kolizinėmis normomis. CK 1.33 straipsnis nustato, kad įvaikinimo teisiniams santykiams taikoma vaiko gyvenamosios vietos valstybės teisė. Tai reiškia, kad kol Lietuvoje nėra įtvirtintos galimybės apskritai sudaryti partnerystę, ir, matyt, net esant tokiai galimybei, įvaikinimo teisės partneriams bus ribojamos, toks užsienio valstybės gyventojų partnerių prašymas įvaikinti būtų atmestas.

⁵⁰ *Cit. op.* 6, psl. 59

Dėl pasirengimo įvaikinti išvados CK numatyta išimtis, kuri taikoma tarpvalstybiniam įvaikinimui, kai įsivaikinti užsienio valstybės pilietį siekia lietuviai. Išvadą dėl įvaikintojų pasirengimo įvaikinti tvirtina Vilniaus apygardos teismas. Tuo tarpu nacionalinio įvaikinimo atveju tokios išvados niekas netvirtina ir tik teismas į ją atsižvelgdamas nusprendžia, ar tėvai turi tinkamas sąlygas ir deramai pasirengę įvaikinti.

Įdomi materialinė sąlyga įvaikinimui yra numatyta Kanados Kvebeko valstijos įvaikinimo akte. Yra keliama sąlyga įvaikintojams ar vienam iš jų, kad jie būtų to pačio religinio tekėjimo kaip ir įvaikinamas vaikas. Kartu numatyta ir išimtis teigianti, kad vis dėl to teismas gali netaikyti tokio reikalavimo, jei vaikas jau yra įvaikintas *de facto* asmenų siekiančių įsivaikinimą įforminti teisiškai. Taip pat tokia sąlyga turėtų būti netaikoma, kai vaikas nepriklauso jokiai religijai ar yra tokios religinės grupės narys, kuri nereikalauja, kad įvaikintojai ir įvaikinamas vaikas būtų tos pačios religijos⁵¹.

⁵¹ *Cit. op.* 14

Tarpvalstybinio įvaikinimo papildomos sąlygos

Svarbu pažymėti, kad teisės aktuose nėra vieningos nuostatos, kada įvaikinimas bus laikomas tarptautiniu. Būtent tai apsprendžia, kada bus taikoma Hagos konvencija. Pagal CK 3.220 straipsnio 2 dalyje, 3.224 straipsnyje pateiktas sąvokas tarptautiniu įvaikinimu laikoma, kai įsivaikinti siekia užsienio valstybės piliečiai. Toks pat subjektų ratas įvardintas ir CPK 28 straipsnio 3 punkte. Tuo tarpu CPK 480 straipsnio 2 dalis jau išplečia subjektų ratą, numatydamas, kad tarptautiniu įvaikinimu bus laikoma, kai pareiškimą dėl įvaikinimo paduoda Lietuvos Respublikos pilietis nuolat gyvenantis užsienyje, užsienio valstybės pilietis, asmuo be pilietybės arba asmuo turintis ir Lietuvos Respublikos ir užsienio valstybės pilietybę. Pagal įvaikinimo apskaitos Lietuvos Respublikoje tvarkos 2 punkte pateiktą tarptautinio įvaikinimo apibrėžimą tarptautiniu įvaikinimu laikomas vaiko įvaikinimas Lietuvos Respublikos piliečiams ir užsieniečiams, nuolat gyvenantiems priimančioje valstybėje, kai vaikas perkeliamas gyventi į tą valstybę, taip pat užsieniečiams, nuolat gyvenantiems Lietuvos Respublikoje. Tuo tarpu Hagos konvencijos lietuviškame tekste teigiama, kad konvencija bus taikoma (t.y. pripažįstama, kad įvaikinimas tarptautinis), kai įvaikinti siekia, nuolat gyvenantys kitoje valstybėje nei įvaikinamas vaikas. Tačiau toks vertimas neatitinka originalaus teksto, kadangi pagal jį konvencija taikoma, kai įvaikinti siekia asmenys, kurių gyvenamoji vieta (*angl. habitual residence*) yra kitoje valstybėje nei įvaikinamo vaiko. Konvencijoje vartojamas angliškasis terminas *habitual residence* lietuviškame konvencijos tekste verčiamas „nuolatinė gyvenamoji vieta“. Tačiau toks vertimas yra netikslus ir kalbiniu, ir teisiniu požiūriu. *Habitual residence* reiškia ne nuolatinę, o įprastą, pagrindinę gyvenamąją vietą. Pažymėtina, kad CK 2.12 ir 2.16 straipsniuose aiškiai skiriama fizinio asmens nuolatinė gyvenamoji vieta ir gyvenamoji vieta. Nuolatinė gyvenamoji vieta rodo asmens ryšį su tam tikra valstybe, taigi nuolatinė gyvenamoji vieta pagal CK 2.10 straipsnį yra angliško termino *domicile* atitikmuo. O asmens gyvenamoji vieta yra ta vieta, kur jis faktiškai dažniausiai gyvena, t.y. asmens rezidencija⁵². Lietuvoje galioja taisyklė, kad kilus abejonių dėl oficialaus lietuviško ir autentiško konvencijos teksto atitikties, būtina remtis originaliuoju tekstu.

⁵² MIKELĖNAS, V. Tarptautinių sutarčių vaiko teisių apsaugos srityje taikymas Lietuvos teismų praktikoje. *Justitia*, 2006, nr. 1(59)

Be to atkreiptinas dėmesys, kad Hagos konvencijos komentare teigiama, kad 2 konvencijos straipsnyje nesvarstoma įvaikinimo proceso šalių pilietybė, nes ji nelemia konvencijos taikomumo apimties. Tarp kitų priežasčių taip yra dėl to, kad įvaikintojo pilietybės valstybė negalėtų įgyvendinti daugelio konvencijos jai nustatytų pareigų, tokių kaip ataskaitų paruošimas reikalingas pagal 15 ir 16 konvencijos straipsnius. Net jeigu šalių pilietybė neturėtų būti kliūtis tarptautiniam įvaikinimui, svarbu nepamiršti, kad pilietybės klausimas gali būti vienas iš elementų, kuris turi būti apgalvotas kilmės valstybės ir priimančios valstybės, prieš sutinkant kad įvaikinimas gali tęstis, kaip tai nurodyta 17 straipsnio c punkte⁵³. Konvencija aiškiai nepasisako dėl suinteresuotų įvaikinimo šalių pilietybės, 2 straipsnis kalba apie valstybes, kur vaikas ir būsimieji įvaikintojai yra nuolatiniai gyventojai (angl. *resident*) atitinkamai kilmės valstybės ir priimančios valstybės. Posakis „kilmės valstybė“ buvo kritikuojamas dėl to kad jis gali įnešti nesupratimą, jei bus interpretuojamas kaip „pilietybės valstybė“. Tačiau buvo paliktas savo specialia reikšme, nes tokio sumaišymo realiai neturėtų iškilti⁵⁴.

Apibendrinant daroma išvada, kad tarptautiniu įvaikinimu nelaikoma, kai įsivaikinti siekia užsienietis nuolat gyvenantis ar gyvenantis Lietuvoje, t.y. netaikoma CPK 480 straipsnio 2 dalies nuostata, teigianti, kad tarptautiniu įvaikinimu reikia laikyti, kai pareiškimą dėl įvaikinimo paduoda užsienio valstybės pilietis, bei įvaikinimo apskaitos tvarkos 2 punkte pateiktas apibrėžimas. Dar daugiau, būtinumas remtis originaliuoju Hagos konvencijos tekstu suponuoja tai, kad, tuo atveju kai įvaikinti siekia užsienio valstybės pilietis nuolat gyvenantis užsienyje, tačiau turintis gyvenamąją vietą Lietuvoje, toks įvaikinimas nelaikytinas tarptautiniu ir jam turėtų būti taikomi nacionaliniam įvaikinimui keliami reikalavimai. Jeigu įvaikinimas pagal originalų konvencijos tekstą turi būti laikomas nacionaliniu, o vadovaujantis neteisingu vertimu toks įvaikinimas bus traktuojamas kaip tarptautinis, tai užsieniečio gyvenamosios vietos valstybės institucijos turėtų atsisakyti bendradarbiauti, neteikti išvados. Dėl tokios klaidos, nepagrįstai vaikas būtų pasiūlytas tik nepavykus per šešis mėnesius jam rasti šeimos Lietuvoje. Dar daugiau sumaišties pilietybės kriterijaus taikymas įneša, kai įsivaikinti siekia taip vadinamos mišrios šeimos t.y. kai sutuoktiniai yra skirtingų valstybių piliečiai. Tokiu atveju pasirinkti pagal pilietybę valstybę, kurios įstatymai taikomi, nustatant būsimų įtėvių galimumą pasirengimą įvaikinti visai neįmanoma.

⁵³ *Cit. op.* 5, paragrafas 71

⁵⁴ *Cit. op.* 5, paragrafas 73

Pažymėtina, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senatas dar 1999 metais apžvalgoje konstatavo, kad Hagos konvencija nesieja tarptautinio įvaikinimo su pilietybe, ji tik kelia reikalavimus, reikšmingus pilietybės klausimams spręsti: emigracijos ir natūralizacijos klausimams, t.y. leidimą vaikui nuolat gyventi priimančioje šalyje pagal jos nacionalinius įstatymus⁵⁵.

Tarpvalstybiniam įvaikinimui būtinos šios papildomos sąlygos: 1) tik po bandymų įkurdinti vaiką kilmės valstybėje nuspręsta, kad tarpvalstybinis įvaikinimas labiausiai atitinka vaiko interesus; 2) vaikui yra ar bus išduotas leidimas įvažiuoti į priimančią valstybę ir nuolat joje gyventi; 3) turi būti nustatyta, kad užsienio valstybė pripažins konkretaus vaiko įvaikinimą.

Nacionalinio įvaikinimo ar globos prioritetas

Siekiant, kad būtų įgyvendinama pirmoji tarpvalstybiniam įvaikinimui keliamą sąlyga, CK 3.224 straipsnio 2 dalies 1 punktą nustato, kad įvaikinimas užsienio valstybės piliečiams galimas, jeigu per 6 mėnesius nuo vaiko įrašymo į galimų įvaikinti vaikų sąrašą nėra Lietuvos Respublikos piliečių prašymų įvaikinti ar globoti vaiką. Tiesa, galiojęs Santuokos ir Šeimos kodeksas nebuvo nustatęs termino, kiek laiko reikėtų galimą įvaikinti vaiką siūlyti Lietuvoje pageidaujantiems įvaikinti asmenims. Lietuvos Aukščiausiojo teismo senatas apžvalgoje nurodė, kad praktikoje buvo nusistovėjęs terminas 1-2 mėnesiai nuo tos datos, kai duomenys apie vaiką iš miesto (rajono) tarnybų buvo perduoti Respublikinei apskaitai. Nagrinėdami bylas teismai privalo patikrinti, ar konkretaus vaiko nesiekia įvaikinti ar globoti Lietuvos piliečiai, ar konkretus vaikas buvo pasiūlytas įsivaikinti ar globoti Lietuvoje. Nuostata, kad pirmiausia turi būti siekiama užtikrinti vaikui tos šalies globą šeimoje, iš kurios vaikas yra kilęs, yra pripažįstama tarptautiniu mastu.

Hagos konvencijos preambulėje nustatyta, kad tarpvalstybinis įvaikinimas yra pranašesnis ir šeima jam randama kitoje valstybėje, kai vaiko negalima perduoti globai ar įvaikinti šeimai toje šalyje, iš kurios vaikas yra kilęs. Sprendimas leisti vaiką įsivaikinti užsienio valstybių gyventojams, turi būti priimamas kai, po pagrįstų pastangų, yra nustatoma, kad vaikas negali likti su savo šeima, iš kurios yra kilęs ar negali būti globojamas tos šeimos narių. Tada turi būti imamasi veiksmų įkurdinant vaiką įvaikintojų šeimoje toje valstybėje iš

⁵⁵ 1999m. gruodžio 31d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje nagrinėjant įvaikinimo bylas apibendrinimo apžvalga [interaktyvus] [žiūrėta 2007-03-17]. Prieiga per Internetą: <http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=26181>

kurios vaikas yra kilęs. Valstybės turi užtikrinti, kad vaikai yra perkelti į nuolatinę šeimą kaip galima greičiau, tinkamai atsižvelgiant į vaiko interesus. Hagos konvencijos praktikos vadovo projekte pabrėžiama, kad konvencijos preambulės trečias punktas nurodantis nuolatinės ar tinkamos šeimos globą, nepaneigia ir neignoruoja kitų vaiko globos alternatyvų, bet akcentuoja nuolatinės šeimos svarbą ir teikia pirmenybę vaiko kilmės valstybės šeimai⁵⁶.

Pagal Jungtinių tautų vaiko teisių konvencijos 21 straipsnio b punkto nuostatas valstybės turi rūpintis, kad pirmiausia būtų atsižvelgiama į vaiko interesus, taip pat pripažįstama, kad įvaikinimą kitoje šalyje galima laikyti alternatyviu vaiko priežiūros būdu, jei vaiko negalima perduoti šeimai, kuri galėtų jį auklėti arba įvaikinti, ir jei neįmanoma suteikti tinkamos priežiūros toje šalyje, iš kurios vaikas kilęs.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senatas 1999 metų nutarime pažymėjo, kad įvaikinant vaikus užsieniečiams, teismas turi atkreipti dėmesį, ar toks įvaikinimas atitinka vaiko šeimos ir valstybės interesus, nes vaikas netenka tėvų, gimtos kalbos, tėvynės, vardo, gimimo vietos, t.y. labai esminių dalykų, kurie itin svarbūs asmens individualybei išsaugoti, todėl tarptautinis įvaikinimas galimas, kai labiausiai atitinka vaiko interesus. Nepakanka konstatuoti materialinių poreikių geresnį patenkinimą, bet ir būtina nustatyti, kaip bus garantuojamas kitų vaiko teisių ir laisvių įgyvendinimas, tėvių, įvaikių psichologinio suderinamumo klausimai, taip pat kitų naujos šeimos narių su įvaikinamuoju suderinamumo klausimai⁵⁷. Bylų apibendrinimo apžvalgoje Teismas apibendrinęs įvaikinimo tarnybų išvadas, vaikų auklėjimo ar globos įstaigų sutikimus, padarė išvadą, kad Lietuvoje 1999 metais galiojo praktika, jog įvaikinimas, ypač tarptautinis, buvo geresnis vaiko priežiūros būdas nei globa ar priežiūra atitinkamose institucijose. Apibendrinimo medžiaga leido teigti, kad Lietuvoje buvo neišvystytos ir neišnaudotos galimybės įvaikinti vaiką savo šalyje, t.y. pritaikyti iš esmės pagrindinį vaiko priežiūros būdą, kad jis augtų šeimoje. Šis būdas pakeistas alternatyviu įvaikinimu kitoje šalyje vien dėl materialinių interesų tenkinimo, atimant vaikų teisę į jų identiškumą, pakertant kultūrinę ir etninę vaiko kilmę, ugdant vaikui iškreiptą tėvystės vaizdą. Buvo iškilęs pavojus, kad vietoje vaiko teisių pareiškėjai įgyvendina savo teisę į vaiką. Tokią padėtį, anot Senato, lėmė ir pavėluotas, palyginus su tarptautiniu įvaikinimu, kitų priežiūros būdų įstatyminis reglamentavimas⁵⁸.

⁵⁶ *Cit. op.* 6, psl. 44-45

⁵⁷ *Cit. op.* 19

⁵⁸ *Cit. op.* 55

Taigi Lietuvoje gyvenančių asmenų prašymas globoti ar įvaikinti konkretų vaiką yra pagrindas atmesti užsienio valstybėje gyvenančių asmenų prašymus įvaikinti.

Leidimas vaikui išvykti ir įvažiuoti

Siekiant įgyvendinti antrąją tarpvalstybinio įvaikinimo sąlygą, Hagos konvencijoje reikalaujama, kad kompetentingos institucijos abiejų valstybių (tiek priimančios, tiek kilmės) užtikrintų, kad vaikui yra ar bus išduotas oficialus leidimas išvykti iš kilmės valstybės ir įvažiuoti bei nuolat gyventi priimančioje valstybėje, tam, kad jis galėtų būti patikėtas būsimiems įvaikintojams. Tokie sprendimai dažniausiai būna priimami abiejų valstybių imigracijos institucijų. Tol kol nėra užtikrinama ši sąlyga nėra imamasi kitų veiksmų t.y. būsimų įtėvių sutikimo pateikimo ar tinkamumo įvaikinti įvertinimo.

Kartu 5 straipsnio c punktas vertintinas kaip savarankiška sąlyga tarpvalstybiniam įvaikinimui. Aišku, kad nėra priežasties suteikti įvaikinimo galimybės vaikui, jeigu jam nebus leidžiama įvažiuoti ir nuolat gyventi priimančioje valstybėje. Posakis „yra ar bus suteiktas“ yra pakankamai platus, kad apimtų atvejus, kur reikalavimai vizai gauti siejami su tam tikru pagrindu ir atvejus, kur nėra formalių reikalavimų leidimams ar vizoms tam kad įvažiuotum ir nuolatos gyventum kitoje valstybėje, dėl konkrečių susitarimų ar santykių tarp dviejų valstybių. Kai kuriais atvejais tokio leidimo patvirtinimas gali būti įrašytas išvadoje dėl tinkamo pasirengimo įvaikinti, kuri reikalaujama pagal 15 straipsnį. Dar kitais atvejais prieš duodant leidimą vaiką išvežti iš kilmės valstybės, turi būti atlikti veiksmai, numatyti 16 straipsnyje.

Hagos konvencijos 5 straipsnio c punkto reikalavimas turi būti vertinamas kartu su 18 straipsniu, nurodančiu, kad abiejų valstybių centrinės institucijos turi imtis visų reikiamų veiksmų, kad būtų gautas leidimas vaikui palikti kilmės valstybę ir įvažiuoti bei nuolatos gyventi priimančioje valstybėje. Tokia nuostata vis dėl to nereiškia, kad pačios centrinės institucijos yra įpareigosotos gauti leidimus. Tai reiškia, kad jos privalo užtikrinti, kad atlikus atitinkamus veiksmus leidimai bus išduoti. Pavyzdžiui, būsimoji įvaikintojai patys gali tiesiogiai kreiptis į imigracijos institucijas dėl tokių leidimų⁵⁹. Pažymėtina, kad nors Hagos konvencijos 18 straipsnyje nėra aiškiai nurodyta, tačiau suprantama, kad 18 straipsnis

⁵⁹ *Cit. op.* 6, Psl. 58

neveikia, kai tokie leidimai yra nereikalingi, kaip tarp valstybių priklausančių Europos sąjungai⁶⁰.

Tarpvalstybinio įvaikinimo pripažinimas

CK 1.33 straipsnis numato, kad tuo atveju, jeigu neaišku, ar įvaikinimas bus pripažintas kitoje valstybėje, įvaikinti draudžiama. Tokia norma nustatyta siekiant apsaugoti vaiko interesus. Įvaikinimo pripažinimo klausimai yra aptariami Hagos konvencijoje, todėl kai abi valstybės yra Hagos konvencijos dalyvės, klausimai dėl pripažinimo sprendžiami joje numatyta tvarka. Jei valstybės ar viena jų nėra Hagos konvencijos dalyvė, tačiau jas sieja dvišalė sutartis dėl teisinės pagalbos tai pripažinimas vykdomas pagal joje numatytą tvarką. Tačiau jeigu priimančioji šalis nėra pasirašiusi su Lietuva dvišalės sutarties dėl teisinės pagalbos, ji nėra Hagos konvencijos dalyvė ir yra neaišku, ar Lietuvos teismo sprendimas įvaikinti vaiką bus pripažįstamas priimančioje valstybėje, įvaikinti draudžiama.

Įvaikinimo pripažinimą reglamentuoja Hagos konvencijos 23, 24 ir 25 straipsniai, kurie plėtoja vieną iš konvencijos tikslų t.y. garantuoti, kad valstybėse konvencijos dalyvėse įvaikinimas įvykęs pagal konvencijos reikalavimus būtų pripažintas. Pažymėtina, kad konvencija reikalauja, kad įvaikinimą pripažintų visos susitariančios valstybės. Pripažinimas konvencijoje yra nustatytas siekiant išstumti praktiką, kai įvaikinimas jau patvirtintas ir galiojantis kilmės valstybėje yra iš naujo pripažįstamas priimančioje valstybėje, kad išsigaliojusių teisinės pasekmės, taip pat išvengiama pakartotino visų reikalingų sutikimų peržiūrėjimo. Dėl to pagal konvenciją reikalaujama tik pažymėjimo išduoto valstybės, kurioje vyko įvaikinimo procesas, kompetentingos institucijos, patvirtinančio, kad visi konvencijos reikalavimai yra atlikti ir kad visi būtini sutikimai yra gauti nurodant kas juos davė ir kada⁶¹.

Kai toks patvirtinimas yra pateiktas, įvaikinimas turi būti pripažįstamas „automatiškai“ kaip turintis įstatymo galią t.y. nebereikalinga jokia pripažinimo procedūra, išsigaliojimas ar registracija⁶². Pripažįstančioji valstybė vis dėl to turi teisę kontroliuoti dokumento tikrumą, teisėtumą. Tačiau atsisakyti pripažinti gali tik remiantis 24 straipsniu (ar 25)⁶³.

⁶⁰ *Cit. op. 5*, paragrafas 344.

⁶¹ *Cit. op. 5*, paragrafas 402

⁶² Įvaikinimo pripažinimo apimtis analizuojama 52 puslapyje.

⁶³ *Cit. op. 5*, paragrafas 408-409

Kompetentinga institucija, patvirtinanti, kad įvaikinimas atitinka visus Hagos konvencijos reikalavimus Lietuvoje yra Vilniaus apygardos teismas. Atitinkamai, pažymėjimas – teismo priimtas ir jau įsigaliojęs sprendimas leisti įvaikinti. Valstybės dalyvės turi teisę atsisakyti pripažinti įvaikinimą pagal konvencijos 24 straipsnį. Šiame straipsnyje nustatyta išimtis susijusi su viešąja tvarka (angl. *public policy*), kuria remiantis valstybė nedalyvavusi įvaikinimo procese gali atsisakyti jį pripažinti. Dėl šio straipsnio vyko daug diskusijų ir buvo parengti net keli variantai. Radikaliausia pozicija buvo siūlanti išbraukti viešosios tvarkos išimtį, nes tai gali susilpninti įvaikinimo kaip turinčio įstatymo galią pripažinimą, tačiau tokios pozicijos buvo atsisakyta. Vėliau siūlyta šį straipsnį išdėstyti taip: įvaikinimo pripažinimas susitariančioje valstybėje gali būti atmestas jei vaikas pagrobtas ar sutikimai jo įvaikinimui buvo suklastoti, gauti apgaule ar darant spaudimą ir jei atsisakymas labiausiai atitinka vaiko interesus. Tačiau ir šio varianto buvo atsisakyta, kadangi viešoji tvarka yra pagrindinis principas, kuris negali būti ribojamas konkrečiomis taisyklėmis. Sekantis pasiūlymas buvo išdėstyti šį straipsnį taip, kad jis apimtų tiek viešąją tvarką, tiek vaiko interesus. Tačiau tokia formuluotė reikalavo, kad abu atsisakymo pagrindai būtų konstatuoti kartu. Remiantis tuo, kad tik labai išimtiniais atvejais gali pasitaikyti situacija, kai įvaikinimas atitinka viešąją tvarką, tačiau prieštarauja vaiko interesams ar atvirkščiai, tokio varianto taip pat buvo atsisakyta. Taigi galutinė šio straipsnio formuluotė nereikalauja, kad būtų nustatyti abu pagrindai t.y. ir prieštaravimas viešajai tvarkai ir vaiko interesams, kadangi į vaiko interesus reikalaujama tik atsižvelgti. Suprantama, kad sąvoka viešoji tvarka turi būti interpretuojama labai siaurai t.y. tik turint omeny fundamentalius principus pripažįstančios valstybės⁶⁴.

⁶⁴ *Cit. op. 5*, paragrafas 421-426

Įvaikinimo procedūros iki teismo

Įvaikinimo procedūras iki teismo vykdo Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, kurios vienas iš uždavinių organizuoti įvaikinimą Lietuvos Respublikos piliečiams ir užsieniečiams Lietuvos Respublikoje⁶⁵. Taip pat procese dalyvauja savivaldybių vaikų teisių apsaugos tarnybos, kurios kaupia ir sistemina informaciją apie savivaldybėje esančius vaikus, kurie įstatymų nustatyta tvarka gali būti įvaikinami, ir asmenis, kurie nori įvaikinti, kartu teikia įvaikinimo tarnybai informaciją apie savivaldybės teritorijoje esančius galimus įvaikinti vaikus ir asmenis, kurie nori įvaikinti⁶⁶. Kartu šios valstybinės institucijos atstovauja valstybės ir vaikų interesams nagrinėjant prašymus įvaikinti teisme.

Įvaikinimo tarnyba pirmiausia sudaro vaikų, galimų įvaikinti, ir asmenų, pageidaujančių įvaikinti sąrašus. Šios apskaitos tikslas – kontroliuoti įvaikinimą. Valstybė saugodama vaikystę, tėvystę ir motinystę bei šeimą, turi sukurti tokią apsaugos sistemą, kuri neleistų su šiais procesais susijusiems asmenims gauti nepateisinamos finansinės naudos. Valstybė per paskirtas institucijas siekia sudaryti norinčiųjų tapti įvaikintojais ir galimų įvaikinti sąrašus ir šios informacijos dėka padėti surasti vieniems kitus, suteikti būtiną kvalifikuotą pagalbą, atsisakant privataus tarpininkavimo. Įtraukimas į įvaikinimo tarnybos sudaromus sąrašus yra privaloma procedūra iki proceso, kuris vyksta teisme. Toks reikalavimas Lietuvoje galioja nuo 1999 m. gruodžio 16 d. kai buvo pakeistas santuokos ir šeimos kodeksas⁶⁷.

Įvaikinimo apskaita reikšminga, ne tik siekiant teismui patikrinti, ar prašymas pateikiamas laikantis eiliškumo, ar negalėjo pretenduoti į konkretų vaiką kita šeima, anksčiau pageidavusi įvaikinti tokio amžiaus, lyties ir sveikatos vaiką, bet ir siekiant išsiaiškinti, ar tikrai negauti prašymai įvaikinti ar globoti konkretų vaiką šalies viduje, ar šeimoms Lietuvoje buvo pranešta, kad jos galėtų minėtą vaiką įvaikinti ar globoti.

Savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybos įvaikinimo tarnybai nuolat teikia informaciją apie jų savivaldybės teritorijoje esančius galimus įvaikinti vaikus ir norinčius įvaikinti asmenis. Informaciją apie savivaldybės teritorijoje esančius galimus įvaikinti vaikus

⁶⁵ Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. spalio 20 d. Nutarimu Nr. 1114 (Valstybės žinios, 2005, Nr. 126-4501)

⁶⁶ Bendrieji vaiko teisių apsaugos tarnybų nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. gruodžio 17 d. Nutarimu Nr. 1983 (Valstybės žinios, 2002, Nr. 120-5415)

⁶⁷ *Cit. op.554*

Vaiko teisių apsaugos tarnyba turi pranešti įvaikinimo tarnybai ne vėliau kaip per 15 darbo dienų nuo šios informacijos pasitvirtinimo. Įvaikinimo tarnyba, gavusi iš Vaiko teisių apsaugos tarnybos informaciją apie galimą įvaikinti vaiką, per 3 darbo dienas įrašo vaiką į galimų įvaikinti vaikų sąrašą⁶⁸.

Asmenų pageidaujančių įvaikinti sąrašai yra du t.y. vienas skirtas Lietuvos Respublikos piliečiams, gyvenantiems Lietuvoje ir kitas Lietuvos Respublikos piliečiams nuolat gyvenantiems užsienyje ir užsieniečiams. Asmenis siekiančius tapti įvaikintojais įrašo į sąrašus įvaikinimo tarnyba. Piliečiai, norėdami tapti įvaikintojais, asmeniškai kreipiasi ir pateikia atitinkamus dokumentus savo gyvenamosios vietos vaiko teisių apsaugos tarnybai, kuri gavusi išvadą dėl pasirengimo įvaikinti ją pateikia įvaikinimo tarnybai, kad ši įtrauktų tokius asmenis į norinčių įvaikinti Lietuvos Respublikos piliečių, gyvenančių Lietuvos Respublikoje, apskaitą.

Įvaikinimo apskaitos tvarkos 51 punktas nustato, kad Įvaikinimo tarnyba, tik gavusi iš vaiko teisių apsaugos tarnybų informaciją apie piliečių atsisakymus įvaikinti arba globoti (rūpinti) pasiūlytą vaiką ir praėjus 6 mėnesiams nuo vaiko įrašymo į galimų įvaikinti vaikų sąrašą, turi nuspręsti, ar tarptautinis įvaikinimas labiausiai atitinka vaiko interesus.

Įvaikinimo tarnyba, nusprendusi, kad tarpvalstybinis įvaikinimas labiausiai atitinka vaiko interesus, informuoja apie tokį vaiką Lietuvos Respublikos piliečius, nuolat gyvenančius užsienyje, ir užsieniečius, atsižvelgdama į jų prašymuose pateiktus pageidavimus, vaiko auklėjimo paveldimumą, etninę kilmę, religinę ir kultūrinę priklausomybę ir gimtąją kalbą, taip pat ar valstybė, į kurią vaikas įvaikinamas, atitinka Hagos konvencijos reikalavimus⁶⁹.

Hagos konvencijos IV skyriaus, nustatančio tarpvalstybinio įvaikinimo procedūrų reikalavimus, tikslas nustatyti procedūrą, kuri saugotų visų į tarptautinio įvaikinimo procesą įtrauktų šalių fundamentalius interesus, ypač vaiko, biologinių tėvų ir būsimųjų įvaikintojų. Dėl to ji nustato mechanizmą, kad būtų apsaugoti tokie interesai. Tuo pačiu konvencijos tikslas yra supaprastinti egzistavusias įvaikinimo procedūras ir maksimizuoti likusių be tėvų globos vaikų galimybes būti integruotais į adekvačius namus kitose valstybėse⁷⁰.

Kai siekia įsivaikinti užsienio valstybės piliečiai ar Lietuvos valstybės piliečiai nuolat gyvenantys užsienio valstybėje, vaiko teisių apsaugos tarnybos, įtraukiant asmenis į norinčių

⁶⁸ *Cit. op.* 8

⁶⁹ *Cit. op.* 8, 52 punktas

⁷⁰ *Cit. op.* 5, paragrafas 282

įsivaikinti sąrašus nebedalyvauja. Visą informaciją apie užsieniečius, norinčius tapti įvaikintojais ir užsienio valstybės institucijų parengtas namų studijas iš užsienio valstybės centrinės institucijos arba jos akredituotos institucijos gauna įvaikinimo tarnyba.

Pagal Hagos konvencijos 14 straipsnį asmenys, gyvenantys valstybėje dalyvėje, pageidaujantys įvaikinti vaiką, gyvenantį kitoje valstybėje dalyvėje, turi kreiptis į centrinės valdžios instituciją pagal savo gyvenamąją vietą. Centrinė institucija, jei tėviai yra atitinkantys būtinas sąlygas ir tinkami įvaikinti, parengia ataskaitą apie šeimą ir perduoda ją vaiko kilmės valstybės centrinei institucijai. Tai numatyta konvencijoje dėl to, kad įvaikintojų gyvenamosios vietos valstybė turės įstatymus ir procedūrą įvertinti, ar būsimieji tėviai yra tinkami ir atitinka visas būtinas sąlygas, kad galėtų įvaikinti. Šis įvertinimas turi būti padarytas asmenų, kurie turėtų atitinkamą kvalifikaciją ir patirtį⁷¹.

Iš 14 straipsnio formuluotės aišku, kad būsimiesiems įvaikintojams neleidžiama tiesiogiai kreiptis į kilmės valstybės Centrinę instituciją ar kitą valstybinę instituciją. Nors tokia galimybė buvo svarstyta, tačiau jos atsisakyta dėl to, kad būtų sudėtinga priimančioje valstybėje kontroliuoti visus prašymus, taip pat dėl didesnių garantijų vaiko teisėms ir šeimai iš kurios jis kilęs, kurios suteikiamos kai prašymai nukreipiami per priimančios valstybės centrinės institucijas⁷².

Konvencijos 15 straipsnis nurodo, kokia informacija turi būti pateikiama apie siekiančius tapti įvaikintojais asmenis. Remiantis bendradarbiavimo ir atsakomybės pasiskirstymo idėjomis, kurios skelbiamos konvencijoje, 15 straipsnis numato, kad kai prašymas yra pateiktas priimančios valstybės centrinei institucijai, ji turi patvirtinti, ar būsimieji įvaikintojai yra tinkami ir pasirengę įvaikinimui, kaip tai reikalaujama pagal konvencijos 5 straipsnio a punktą. Taigi ji turi nustatyti ne tik ar būsimi įvaikintojai atitinka visas teises sąlygas, kurios keliamos pagal taikomą priimančios valstybės teisę, bet taip pat ar atitinka psichologinius ir socialinius reikalavimus, kurie būtini tam, kad būtų garantuojama įvaikinimo sėkmė. Taip pat priimančios valstybės centrinė institucija turi užtikrinti, kad buvo gautas kito sutuoktinio sutikimas pagal Konvenciją, kai vedęs asmuo kreipiasi vienas dėl įvaikinimo, jei tai leidžia taikoma teisė.

Centrinė institucija turi paruošti ataskaitą apie būsimus įvaikintojus, kuri apimtų visą būtina informaciją apie jų tapatybę, pasirengimą ir tinkamumą įvaikinti, kilmę, šeimos ir medicininę istoriją, socialinę aplinką, įvaikinimo priežastis, galėjimą dalyvauti tarptautinio

⁷¹ *Cit. op.* 6, psl. 50

⁷² *Cit. op.* 5, paragrafas 291-292

įvaikinimo procese ir informaciją apie vaiką, kurį jie pasirenę globoti. Pastaroji informacija yra labai svarbi, nes nuo to gali priklausyti įvaikinimo sėkmė. Be to informacija pateikiama ataskaitoje gali apimti kitus duomenis, kurie pasirodys susiję, kadangi tokios ataskaitos tikslas yra perduoti asmeninius duomenis apie būsimus įvaikintojus, kad kuo labiau būtų atitaikyti būsimieji įvaikintojai vaikui⁷³.

Įvaikinimo tarnyba parengia informacinį raštą apie vaiką ir pateikia jį Lietuvos Respublikos piliečiams, nuolat gyvenantiems užsienyje, ir užsieniečiams arba juos atstovaujančiai centrinei institucijai arba jos akredituotai įstaigai⁷⁴. Įdomu tai, kad informacija apie vaiką, kuri pateikiama tarpvalstybinio įvaikinimo atveju skiriasi nuo tos, kuri teikiama nacionalinio įvaikinimo atveju. Būtent užsieniečiai papildomai informuojami apie vaiko kilmę, socialinę aplinką, šeimos istoriją, vaiko ir šeimos ligų istoriją, ypatingus vaiko poreikius. Be to pateikiamas patvirtinimas, kad gauti visi būtini sutikimai, kad vaikas būtų įvaikintas, ir jie neišgauti prievarta ar siekiant materialinės naudos. Ši papildoma informacija teiktina tarpvalstybinio įvaikinimo atveju atitinka Hagos konvencijos 16 bei 4 straipsnių reikalavimus. Manytina, kad tokie patys informacijos reikalavimai turėtų būti įtvirtinami ir nacionalinio įvaikinimo atveju, kadangi ji svarbi visiems būsimiems tėvams.

Pažymėtina, kad pareiga ruošti ataskaitas ir rinkti informaciją apie vaiką turi būti vykdoma ne dėl to, kad yra pareiškėjų, laukiančių vaiko. Taip yra užtikrinama, kad vaikui yra ieškoma ir pagal jo poreikius bus parenkami tėviai. Svarbu, kad kai tik kilmės valstybės Centrinė institucija nustato, kad yra vaikas, kurio interesais gali būti vykdomas tarptautinio įvaikinimo procedūros, turi būti rengiama ataskaita apie jį. Be to būtina, kad informacija apie vaiką būtų paruošta kuo išsamiau, nes priešingu atveju neįmanoma būtų užtikrinti, kad įvaikinimas labiausiai atitiktų vaiko interesus⁷⁵. Ataskaitos apie vaiką paruošimas yra būtinas žingsnis nustatant vaiko socialines psichologines sąlygas, nes nuo to priklauso sprendimas ar vaikui labiausiai tinka konkretūs būsimieji tėviai. Informacija apie vaiką, kaip ir informacija apie būsimus tėvius yra neribojama, taigi ji gali apimti ir daugiau duomenų nei nurodyta konvencijos 16 straipsnyje⁷⁶.

Svarbu pažymėti, kad šioje dalyje aptartas ataskaitas nebūtinai privalo ruošti Centrinės institucijos, kaip tai numato konvencija. Tai gali būti ir kitos valstybinės institucijos, kurioms tokias teises suteikia vaiko kilmės valstybės ar priimančios valstybės

⁷³ *Cit. op.* 5, paragrafas 294-298

⁷⁴ *Cit. op.* 8, 54 punktas

⁷⁵ *Cit. op.* 6, psl. 54-55

⁷⁶ *Cit. op.* 5, paragrafas 308

teisė, tačiau bet koku atveju jos yra ruošiamos kontroliuojant Centrinei institucijai ir jos atsakomybe⁷⁷. Pažymėtina, kad Lietuvoje teises ir pareigas veikti įvaikinimo srityje turi Socialinės apsaugos ir darbo ministerija (centrinė institucija pagal Hagos konvenciją), valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnyba.

Hagos konvencija numato pareigą kilmės valstybės centrinei institucijai užtikrinti, kad būtų gauti visi būtini sutikimai, reikalaujami pagal konvencijos 4 straipsnį, bei vadovaujantis pateikta informacija apie vaiką ir būsimuosius tėvius, konstatuoti, kad numatomas vaiko perkėlimas atitinka vaiko interesus. Pažymėtina, kad konvencijos 16 straipsnio d punktas kalba apie perkėlimą, o ne apie patį įvaikinimą, nes įvaikinimo klausimas yra išsprendžiamas jau konstatavus, kad vaiko ir būsimųjų tėvių charakteristikos ir gyvenimo sąlygos atitinka vieni kitus. Konvencijos komentare pabrėžiama, kad šioje proceso stadijoje kilmės valstybė ir negali duoti tvirto užtikrinimo, kad su šiuo perkėlimu sutiks ir būsimieji įvaikintojai, kadangi ši ataskaita dar nepasiekė priimančios valstybės⁷⁸. Lietuvos Respublikos piliečiai, nuolat gyvenantys užsienyje, ir užsieniečiai, gavę informaciją apie galimą įvaikinti vaiką, atsakymą pateikia raštu įvaikinimo tarnybai tiesiogiai arba per jiems atstovaujančią centrinę instituciją ar jos akredituotą instituciją ne vėliau kaip per 30 kalendorinių dienų nuo informacijos išsiuntimo⁷⁹.

Lietuvos Respublikos piliečiai, nuolat gyvenantys užsienyje, ir užsieniečiai, gavę pasiūlymą įvaikinti, turi teisę įvaikinimo tarnyboje susipažinti su vaiko byla, o gavę jos raštišką leidimą, – ir susipažinti su siūlomu įvaikinti vaiku⁸⁰.

Įvaikinimo tarnyba, gavusi Lietuvos Respublikos piliečių, nuolat gyvenančių užsienyje, ir užsieniečių rašytinį sutikimą įvaikinti vaiką ir kartu priimančios valstybės centrinės institucijos arba jos akredituotos institucijos pritarimą tokiam sprendimui ir patvirtinimą, kad įvaikintam vaikui bus suteiktas leidimas įvažiuoti į priimančią valstybę ir nuolat joje gyventi (kai toks leidimas reikalingas), per 3 darbo dienas apie tai praneša vaiko gyvenamosios vietos vaiko teisių apsaugos tarnybai ir informuoja Lietuvos Respublikos piliečius, nuolat gyvenančius užsienyje, ir užsieniečius apie galimybę kreiptis į Vilniaus apygardos teismą su prašymu leisti įvaikinti norimą vaiką⁸¹. Konvencija pažymi, kad svarbu, jog abi centrinės

⁷⁷ *Cit. op. 5*, paragrafas 312

⁷⁸ *Cit. op. 5*, paragrafas 318

⁷⁹ *Cit. op. 8*, 56 punktas

⁸⁰ *Cit. op. 8*, 57 punktas

⁸¹ *Cit. op. 8*, 59 punktas

institucijos sutartų, kad įvaikinimas gali tęstis toliau ir vaikui buvo duotas oficialus leidimas įvažiuoti ir nuolat gyventi priimančioje valstybėje. Pasiūlymas vaiko tėviams ir pats įvaikinimas toliau vyks pagal kilmės valstybės teisę. Jeigu įvaikinimas turi būti baigtas kilmės valstybėje, teisinės procedūros tame tarpe procesas teisme, turi būti baigti prieš vaikui leidžiant išvykti iš kilmės valstybės⁸².

Procedūros teisme iki įvaikinimo bylos iškėlimo

Tam, kad būtų įvykdytos visos įvaikinimo sąlygos, dar reikia atlikti tam tikras procedūras teisme iki įvaikinimo bylos iškėlimo. Teismas nagrinėdamas sutikimo įvaikinti patvirtinimo ar atšaukimo klausimus, pareiškimus dėl valstybinės įvaikinimo institucijos išvados, taikydamas išimtis įvaikintojų amžiaus reikalavimams atlieka apsauginę funkciją, patikrina, ar yra sąlygos, be kurių įvaikinimas tampa neįmanomas⁸³.

CK 3.210 straipsnis numato maksimalią įvaikintojų amžiaus ribą ir katu galimybę teismui ją padidinti. CPK 488 straipsnyje nustatyta tvarka nagrinėjamas leidimo būti įvaikintojais vyresniems nei 50 metų asmenims išdavimo klausimas taip pat leidimo įvaikinti nesusituokusiam asmeniui ar vienam iš sutuoktinių išdavimo klausimas. Atkreiptinas dėmesys, kad šie klausimai yra aktualūs tik nacionalinio įvaikinimo atveju. tarpvalstybinio įvaikinimo atveju visi šie klausimai išsprendžiami būsimų įvaikintojų valstybinių institucijų, t.y. patikrinimas ar jie atitinka visas būtinas sąlygas, tokias kaip amžiaus reikalavimai, yra atliekamas pagal jų gyvenamosios vietos valstybės teisę.

Įvaikintojų pasirengimo įvaikinti vaiką patikrinimo tvarkos aprašo 38 punktą numato, kad jei įvaikintojai nesutinka su atestuoto socialinio darbuotojo išvada dėl jų pasirengimo įvaikinti, jie gali apskųsti šią išvadą teismui. Taigi tokią teisę turi Lietuvos piliečiai, kurie dalyvauja nacionalinio įvaikinimo procese, ir užsienio valstybės piliečiai, kurie nuolat gyvena Lietuvoje ir dėl to išvada dėl pasirengimo įvaikinti yra ruošiamą pagal įvaikintojų pasirengimo įvaikinti patikrinimo tvarkos aprašą. Dar kartą pabrėžtina, kad pastarasis atvejis neturėtų būti laikomas tarptautiniu įvaikinimu, remiantis Hagos konvencija, tačiau praktikoje net ir tuo atveju, kai užsienietis nuolat gyvena Lietuvoje duomenys apie jo gyvenimo sąlygas pateikia jo pilietybės valstybė.

⁸² *Cit. op. 6, psl. 50*

⁸³ LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2004. II t. Psl. 419

CPK 490 straipsnio 1 dalis nustato, kad asmuo kuris nesutinka su valstybinės įvaikinimo institucijos atestuoto socialinio darbuotojo išvada dėl pasirengimo įvaikinti per 1 mėnesį nuo išvados surašymo dienos gali paduoti pareiškimą panaikinti išvadą apylinkės teismui pagal savo gyvenamąją vietą. Prie pareiškimo panaikinti išvadą turi būti pridėta skundžiama atestuoto socialinio darbuotojo išvada. Pareiškimas nagrinėjamas žodinio proceso tvarka. Apie jo nagrinėjimą pranešama pareiškėjui, Valstybinei įvaikinimo institucijai, išvadą surašiusiam socialiniam darbuotojui. Dėl pareiškimo priimama teismo nutartis, kuri gali būti skundžiama paduodant atskirąjį skundą⁸⁴.

Svarbiausia įvaikinimo proceso dalis, kuri vyksta teisme, dar iki įvaikinimo bylos iškėlimo yra vaiko tėvų, vaiko globėjo (rūpintojo) fizinio asmens, paskirto vaikui, likusiam be tėvų globos ir vaiko nepilnamečių ar neveiksnių tėvų globėjų (rūpintojų) sutikimų įvaikinti patvirtinimas. CK 3.212 straipsnis nustato, kad teisme turi būti patvirtintas tėvų sutikimas įvaikinti. Sutikimų įvaikinti nagrinėjimo tvarką reglamentuoja CPK 488 straipsnis. Nurodyto straipsnio pirmoji dalis nustato, kad vaiko tėvai, o jeigu jie yra nepilnamečiai ar neveiksnūs, - jų tėvai arba globėjai (rūpintojai), vaiko globėjas (rūpintojas) rašytinį sutikimą įvaikinti, įformintą pareiškimu, paduoda apylinkės teismui pagal savo gyvenamąją vietą arba pagal vaiko, dėl kurio duodamas sutikimas, gyvenamąją vietą. Pareiškime dėl sutikimo įvaikinti patvirtinimo turi būti nurodyta: duomenys apie sutikimą duodantį asmenį (vardas, pavardė, asmens kodas, gimimo data ir vieta, gyvenamoji vieta); duomenys apie vaiko tėvų amžių ar sveikatos būklę, jeigu jie yra nepilnamečiai ar neveiksnūs; duomenys apie vaiką (vardas, pavardė, asmens kodas, gimimo data ir vieta, jo tėvai ar globėjai (rūpintojai), vaiko gyvenamoji vieta ir buvimo vieta) (CPK 488 str. 2 d.). Prie sutikimo įvaikinti turi būti pridedami įrodymai, patvirtinantys jame išdėstytas aplinkybes.

Sutikimas įvaikinti nagrinėjamas žodinio proceso tvarka. Apie šio klausimo nagrinėjimą pranešama sutikimą duodančiam asmeniui ir nepilnamečiams vaiko tėvams. Teismas privalo sutikimą duodančiam asmeniui išaiškinti tokio sutikimo davimo bei įvaikinimo padarinius. Sutikimo įvaikinti patvirtinimo klausimas išsprendžiamas teismo nutartimi. Teismas patvirtina tokį sutikimą, jeigu nustato, kad jis duodamas sąmoningai, nepaveikus sutikimą duodančio valios, nėra išgautas prievartos būdu arba siekiant neteisėtos finansinės naudos⁸⁵. Priešingu atveju teismas netvirtina tokio sutikimo ir dėl to vaiko negalima įtraukti į įvaikinamų vaikų sąrašą. Tvirtindamas sutikimą nutartyje teismas

⁸⁴ *Cit. op. 4*, 490 straipsnis

⁸⁵ *Cit. op. 82*, psl. 420

išaiškina įvaikinimo padarinius ir teisę atšaukti duotą sutikimą. Tokia teismo priimta nutartis gali būti skundžiama atskiruoju skundu. Įsiteisėjusios nutarties, patvirtinančios sutikimą įvaikinti, nuorašą teismas per 3 darbo dienas išsiunčia valstybinei įvaikinimo institucijai⁸⁶. Pareiga išsiaiškinti, kad sutikimai nebuvo išgauti prievarta ar apgaule, taip pat būtinybė išaiškinti asmenims duodantiems sutikimus tokio sutikimo davimo pasekmes, numatyta Hagos konvencijos 4 straipsnio c punkte. Reikalaujama, kad konsultacijos ir informacija, būtų suteikta, ne tik dėl tokio sutikimo pasekmių t.y. kad vaikas bus įtraukiamas į įvaikinamųjų sąrašus, bet svarbiausia, kad toks sutikimas reiškia, kad taip bus nutraukiami visi teisiniai santykiai su vaiku ir jo tėvais, giminaičiais.

Pagal CK 3.213 straipsnį tėvai savo duotą sutikimą gali atšaukti, jei dėl įvaikinimo nėra priimtas teismo sprendimas. Pasak CK 3.213 straipsnio komentaro autoriaus, teisę atšaukti savo sutikimą įvaikinti turi tik tėvai. Kitų asmenų, kurių sutikimo reikalaujama pagal įstatymą, teisės atšaukti duotą sutikimą nenumatyta⁸⁷. Tačiau tokia pozicija yra ginčytina. Manytina, kad tokį sutikimą turi teisę atšaukti visi asmenys, kurie yra tokį sutikimą davę ir vien dėl lingvistinės formuluotės neturėtų būti apribojama tokia teisė. Šia poziciją atitinka ir CPK, kurio 489 straipsnyje šalia tėvų yra numatyta ir kitų asmenų t.y. globėjų (rūpintojų) teisė atšaukti savo duotą sutikimą.

Pažymėtina, kad įstatymas nereikalauja, kad sprendimas įvaikinti būtų įsiteisėjęs. Kadangi įvaikinimo procedūros iki prašymų įvaikinti padavimo teismui atliekamos valstybinėje įvaikinimo institucijoje – įvaikinimo tarnyboje, kurioje yra apskaitomi ir sutikimai įvaikinti, todėl pareiškimą atšaukti įvaikinimą tėvai turi įteikti šiai tarnybai. Vadovaudamasi CPK 489 straipsnio 3 dalies nuostatomis, įvaikinimo tarnyba, gavusi pareiškimą dėl sutikimo įvaikinti atšaukimo, tą pačią dieną pareiškimą pasiunčia tą sutikimą patvirtinusiame teismui ir, jei byla dėl įvaikinimo nagrinėjama teisme, tuoj pat raštu arba žodžiu praneša bylą dėl įvaikinimo nagrinėjančiam teismui. Pareiškimo padavimas, jei teismo sprendimas dėl įvaikinimo nėra priimtas, sustabdo įvaikinimo procedūrų vykdymą⁸⁸. Taigi įvaikinimo bylos nagrinėjimas sustabdomas kol bus išsprędžiamas sutikimo atšaukimo klausimas. Jei sutikimas įvaikinti nepilnamečių ar neveiksnių tėvų vaiką buvo duotas jų tėvų ar globėjų (rūpintojų), tai, kai vaiko tėvai tampa pilnamečiais ar veiksniais, sutikimas įvaikinti netenka galios.

⁸⁶ *Cit. op. 4*, 488 straipsnis

⁸⁷ *Cit. op. 16*, psl. 406

⁸⁸ *Cit. op. 4*, 489 straipsnis

Pareiškimo atšaukti sutikimą įvaikinti turinys turi atitikti CPK 489 straipsnio 2 dalies reikalavimus. Tokį pareiškimą žodinio proceso tvarka nagrinėja sutikimą patvirtinęs apylinkės teismas. Apie jo nagrinėjimą pranešama asmeniui, kuris atšaukė sutikimą įvaikinti ir valstybinei įvaikinimo institucijai. Nagrinėdamas pareiškimą teismas patikrina, ar nuo tėvų valdžios apribojimo yra praėję vieneri metai ir ar tėvų valdžios ribojimas nėra panaikintas, ar sutikimas įvaikinti nėra atšauktas tik dėl materialinės naudos. Nustačius vieną šių aplinkybių teismas netvirtina tėvų sutikimo atšaukimo. Dėl pareiškimo atšaukti sutikimą įvaikinti nusprendžiama teismo nutartimi. Ši nutartis gali būti skundžiama atskiruoju skundu. Įsiteisėjus teismo nutarčiai, kuria patvirtintas sutikimo įvaikinti atšaukimas, teismas apie sutikimo įvaikinti atšaukimą pažymi nutartyje, kuria buvo patvirtintas sutikimas įvaikinti. Įsiteisėjusios nutarties nuoraša teismas per tris darbo dienas išsiunčia įvaikinimo institucijai ir įvaikinimo bylą sustabdžiusiam teismui⁸⁹.

Pažymėtina, kad galimybė atšaukti sutikimą Hagos konvencijoje nėra tiesiogiai įtvirtinta. Konvencijos komentare teigiama, kad šis klausimas paliekamas atviras ir turėtų būti sprendžiamas pagal kilmės valstybės kolizines normas⁹⁰. Lietuvoje įvaikinimo santykiams taikytina teisė nustatoma pagal vaiko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės teisę⁹¹. Todėl vykstant tarpvalstybiniam įvaikinimo procesui tėvams ar globėjams išlieka galimybė atšaukti duotą sutikimą.

Pasirengimas nagrinėti įvaikinimo bylą teisme

Įvaikinimo bylos teisme nagrinėjamos ypatingąja teise. Pagal bendrojo rūšinio teisingumo taisykles įvaikinimo bylas remdamasis Lietuvos Respublikos piliečio pareiškimu (prašymu) kaip pirmoji instancija nagrinėja apylinkės teismas pagal pareiškėjo arba įvaikinamo vaiko gyvenamąją vietą t.y. galioja teisingumas pareiškėjo pasirinkimu. Pagal išimtinį rūšinį teisingumą Vilniaus apygardos teismas kaip pirmosios instancijos teismas nagrinėja įvaikinimo bylas, pagal užsienio valstybių piliečių prašymus įvaikinti Lietuvos Respublikos pilietį gyvenantį Lietuvoje arba užsienio valstybėje. Pažymėtina, kad tiek CK 3.220 straipsnio 2 dalyje, tiek CPK 28 straipsnio 3 punkte, nepagrįstai susiaurintas subjektų ratas, kurie dėl įvaikinimo prašymą turi pateikti Vilniaus apygardos teismui. Tik CPK 480 straipsnio 2 dalyje yra nurodytas išsamus asmenų, turinčių teisę kreiptis į Vilniaus

⁸⁹ *Cit. op.* 83, psl. 421

⁹⁰ *Cit. op.* 5, paragrafas 150

⁹¹ *Cit. op.* 3, 1.33 straipsnis

apygardos teismą, sąrašas t.y. be užsienio valstybių piliečių turi krypti ir Lietuvos Respublikos piliečiai nuolat gyvenantys užsienyje, asmenys be pilietybės ar asmenys turintys ir Lietuvos ir užsienio valstybės pilietybę.

CPK 481 straipsnis numato, kad be bendrų reikalavimų, keliamų procesinių dokumentų turiniui ir formai, pareiškime papildomai turi būti nurodyta: 1) duomenys apie pareiškėją; 2) duomenys apie įvaikinamąjį; 3) įvaikinimo motyvai. Taip pat pareiškime turi būti nurodyta kada ir ar yra asmenys įrašyti į asmenų, norinčių įvaikinti sąrašus, ar yra vaikas įrašytas į įvaikinamų vaikų sąrašą, užsienio valstybės, kurios pilietis pareiškėjas yra ar kurioje yra jo gyvenamoji vieta, institucijų išvada, ar jis tinka būti įvaikintoju, ar įvaikinimo tarnybos atestuoto socialinio darbuotojo išvada dėl pasirengimo įvaikinti, informacija apie asmenų sveikatos būklę ir kita. Kartu su prašymu įstatymas reikalauja pateikti ir esant galimybei, - teismo nutartį, kuri patvirtina vaiko tėvų, o jei vaiko tėvai yra nepilnamečiai ar neveiksnius, - jų tėvų arba globėjų (rūpintojų) sutikimą įvaikinti. Jei įvaikinti prašo vienas iš sutuoktinių, - notaro patvirtintas kito sutuoktinio rašytinis sutikimas įvaikinti. Kadangi įstatymas draudžia įvaikinti, jeigu nėra aišku ar įvaikinimas bus pripažintas kitoje valstybėje, tarptautinio įvaikinimo atveju yra keliami papildomi reikalavimai užsieniečių, asmenų be pilietybės ar Lietuvos Respublikos piliečių nuolat gyvenančių užsienio valstybėje teiktiniams dokumentams. Jie privalo pateikti savo valstybės įstatymų nustatyta tvarka informintus dokumentus, duomenis, kad užsienio valstybė pripažins konkretaus vaiko įvaikinimą, kad vaikui yra ar bus išduotas leidimas įvažiuoti ir nuolat gyventi toje užsienio valstybėje. Kadangi procesas vyksta Lietuvoje, visi užsieniečių teikiami dokumentai turi būti išversti į lietuvių kalbą, patvirtinti įstatymų nustatyta tvarka ir legalizuoti, išskyrus atvejus, kai tarptautinė sutartis numato kitaip⁹².

Teismas, rengdamasis nagrinėti bylą visų pirma paveda valstybinei įvaikinimo institucijai pateikti išvadą, ar nėra įstatyme nurodytų kliūčių įvaikinti konkretų vaiką, taip pat duomenis apie tai, ar nėra gauta kitų asmenų prašymo įvaikinti tą patį vaiką, apie įvaikintojo ir įvaikinamojo registraciją atitinkamuose sąrašuose. Antra, teismas išreikalauja iš valstybinės įvaikinimo institucijos duomenis apie įvaikinamo vaiko kilmę, vystymąsi, sveikatos būklę ir šeimą. Trečia, tarptautinio įvaikinimo atveju teismas turi patikrinti duomenis apie vaikų siūlymą pageidaujantiems įvaikinti ar globoti tą vaiką Lietuvoje ir jų atsisakymus priimti pasiūlymą. Teismas rengdamasis nagrinėti bylą turi susipažinti su

⁹² *Cit. op. 4*, 481-482 straipsniai

pasirengimo įvaikinti patikrinimo medžiaga, tarptautinio įvaikinimo atveju patikrinti duomenis apie vaikų siūlymą pageidaujantiems įvaikinti Lietuvoje ir jų atsisakymus priimti pasiūlymą. Teismas taip pat privalo patikrinti ar įvaikinimo tarnyba įvykdė tarptautiniam įvaikinimui keliamus reikalavimus, nurodytus Hagos konvencijoje t.y. ar yra paruoštas priimančios valstybės centrinės institucijos informacinio pobūdžio raštas dėl būsimų tėvių pasirengimo įvaikinti vaiką; ar yra paruoštas kilmės valstybės centrinės institucijos informacinio pobūdžio raštas apie vaiką; ar yra gauti tėvų, globėjų (rūpintojų), atitinkamų institucijų, vaiko sutikimai; ar yra nustatyta, kad tarptautinis įvaikinimas labiausiai atitinka vaiko interesus; ar yra užtikrinta, kad bus gautas būsimų tėvių sutikimas; ar yra susitarta dėl tolimesnės įvaikinimo eigos; ar vaikui yra ar bus suteiktas leidimas įvažiuoti į priimančią valstybę ir ten nuolat gyventi⁹³.

⁹³ *Cit. op.* 83 psl. 424

Įvaikinimo bylos nagrinėjimas

Įvaikinimo byla nagrinėjama žodinio proceso tvarka uždarame teismo posėdyje. Tai yra viešo bylos nagrinėjimo principo išimtis. Konfidencialumo principas įtvirtintas CK 3.221 straipsnyje. Jo tikslas apginti ir užtikrinti tiek vaiką įvaikinusios šeimos, tiek vaiko biologinių tėvų, tiek paties vaiko teisę į privataus gyvenimo slaptumą, neliečiamumą.

Svarbu pažymėti, kad įvaikinimo konfidencialumas ir galiojusio santuokos ir Šeimos kodekso buvęs nustatytas įvaikinimo paslapties išsaugojimas nėra tapatūs dalykai. Įvaikinimo paslapties išsaugojimas reiškė visišką įvaikinimo paslaptį ir už jos atskleidimą grėšė baudžiamoji atsakomybė. Pareiga saugoti įvaikinimo paslaptį buvo nustatyta ne tik pareigūnams, bet ir kitiems asmenims, atsitiktinai ar dėl tam tikrų priežasčių sužinojusiems apie įvaikinimą. Tačiau toks varžymas visų pirma patiems vaikams žinoti tikrąją savo kilmę ir visą su jais susijusią informaciją iš esmės prieštaravo teisei žinoti savo tėvus, įtvirtintai Jungtinių tautų vaiko teisių konvencijos 7 straipsnyje. Paslapties saugojimas tam tikrais požiūriais prieštaravo ir moralinėms bei teisinėms nuostatoms: pavyzdžiui, draudimas artimiems giminaičiams tuoktis tarpusavyje pirmiausia pagrįstas kraujo ryšiu, tuo tarpu įvaikinti asmenys dėl įvaikinimo paslapties savo tikrojo kraujo ryšio gali ir nebeatskleisti. Tikroji vaiko kilmė negali būti laikoma paslaptimi. Todėl įvaikinimo paslapties saugojimas CK pakeistas į įvaikinimo konfidencialumą įstatyme apibrėžiant jo ribas⁹⁴.

CK 3.221 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad be tėvų sutikimo, kol vaikas sulaukia pilnametystės, negali būti atskleisti duomenys apie įvaikinimą. Tai reiškia, kad duomenų apie įvaikinimą be tėvų sutikimo negali atskleisti visos institucijos ir jų darbuotojai, susiję su duomenų apie įvaikinimą saugojimu. Informacijos teikimo išimtis numatyta tik to paties straipsnio 3 dalyje, kad vaikui nuo keturiolikos metų, taip pat buvusiems vaiko artimiems giminaičiams pagal kilmę ar kitiems asmenims teismo, nagrinėjusio įvaikinimo bylą, leidimu gali būti suteikta informacija apie įvaikinimą, jei ši informacija reikalinga dėl vaiko, jo artimo giminaičio ar kitų asmenų sveikatos ar kitų priežasčių⁹⁵. Tokia nuostata atitinka ir Hagos konvencijos 30 straipsnyje įtvirtintą reikalavimą, kad valstybės dalyvės kompetentingos institucijos turi užtikrinti, kad būtų išsaugota informacija apie vaiko kilmę,

⁹⁴ *Cit. op.* 16, psl. 422

⁹⁵ *Cit. op.* 3, 3.221 straipsnis

vaiko tėvų tapatybę bei vaiko ligos istoriją. Taip pat turi būti užtikrinama galimybė vaikui ar jo atstovui pagal įstatymą susipažinti su turima informacija.

Pažymėtina, kad Hagos konvencijos 30 straipsnis reguliuoja du skirtingus klausimus t.y informacijos susijusios su vaiko kilme surinkimą, išsaugojimą ir galimybę su tokia informacija susipažinti vaikui. Šis straipsnis yra įtvirtintas dėl būtinybės ir galimybės bendradarbiauti susitariančioms valstybėm, kai vaikas bandys pasiekti informaciją apie savo šaknis iš bet kurios susitariančios valstybės, kurioje yra jo gyvenamoji vieta. Šis Konvencijos straipsnis yra susijęs ir su 16 straipsniu, kadangi informacija yra beveik tokia pati, kuri yra reikalaujama ruošiant ataskaitą apie vaiką ir kuri yra pateikiama priimančiai valstybei. Nepaisant sutarimo, kad tokia informacija susijusi su vaiko kilme yra svarbi ir privalo būti saugoma, praktinės problemos su kuriomis gali susidurti kiekviena kilmės valstybė yra suprantamos, kadangi jos turėtų laikyti tokią informaciją neribotą laiką. Atsižvelgiant į tai Vokietija buvo pasiūlusi, kad tokia informacija minimaliai turėtų būti saugoma iki įvaikintam vaikui sueis dvidešimt penkeri metai. Po šio periodo valstybės galėtų pačios spręsti, ne tik dėl to kiek tokios informacijos turėtų būti saugoma, bet ir dėl to kiek ilgai. Tačiau toks pasiūlymas nebuvo priimtas ir konvencija neapibrėžia informacijos saugojimo laiko. Pagal Konvenciją tokią informaciją gali gauti ne tik įvaikintas vaikas, bet ir jo atstovas, pavyzdžiui kol vaikas nėra sulaukęs pilnametystės. Tokios informacijos gavimo tvarką nustato valstybės, kurioje tokia informacija yra teisė. Tokios procedūros reguliavimas įstatymais turi padėti išvengti žalos vaikui padarymo. Be to informacija turi būti pateikiama tik pritaikius atitinkamas priemones, atsižvelgiant į vaiko amžių, kitas asmenines savybes, kurios gali reikalauti specialių atsargumo priemonių⁹⁶.

Apie bylos nagrinėjimą pranešama pareiškėjui, kitiems asmenims, pareiškusiems norą įvaikinti tą patį vaiką, įvaikinimo tarnybai, savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybai ir kitiems suinteresuotiems asmenims. Suinteresuotais asmenimis laikomi vaiko globėjai ar globos institucijos, kuriose buvo išlaikomas vaikas. Vaiko biologiniai tėvai teismo posėdyje nedalyvauja, nes jų sutikimo įvaikinti klausimas jau yra išnagrinėtas teisme ir taip yra užtikrinamas įvaikinimo konfidencialumas. Pažymėtina, 2001 m. gruodžio 13d. redakcijos CPK 306⁽⁵⁾ straipsnis numatė, kad apie įvaikinimo bylos nagrinėjimą turi būti pranešta ir įvaikinamo vaiko tėvams⁹⁷.

⁹⁶ *Cit. op.* 5, paragrafas 506-518

⁹⁷ Civilinio proceso kodeksas (Valstybės žinios, 1964, Nr. 19-139), 2001-06-21 redakcija, 306⁽⁵⁾ straipsnis

CPK 484 straipsnis numato, kad kiti asmenys, pareiškę norą įvaikinti tą patį asmenį, gali pateikti bylą nagrinėjančiam teismui pareiškimus su savarankiškais reikalavimais dėl įvaikinimo. Pareiškimus teismui priėmus, šie asmenys dalyvauja byloje kaip pareiškėjai. Įvaikinimo byla nėra ginčo byla, todėl ir į ją įsitraukus kitiems pareiškėjams toliau nagrinėjama pagal ypatingosios teisenos taisyklės⁹⁸. Atsižvelgiant į tai, kad prioritetas suteikiamas vaiko globai ar įvaikinimui šalies viduje, asmenys, gyvenantys Lietuvoje ir siekiantys įsivaikinti tą patį vaiką kaip ir asmenys, kurie dalyvauja tarpvalstybinio įvaikinimo procese, gali pateikti teismui pareiškimus su savarankiškais reikalavimais dėl konkretaus vaiko įvaikinimo. Byla dėl įvaikinimo nagrinėjama būtinai dalyvaujant pareiškėjams, įvaikinimo tarnybos atstovui, savivaldybės vaiko teisių apsaugos tarnybos atstovui, kurie dėl įvaikinimo duoda išvadą teisme.

Tarptautinio įvaikinimo atveju, įvaikinimo tarnybos ir savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybos teikiamos skirtingos išvados. Įvaikinimo tarnyba parengia išvadas dėl asmenų pasirengimo tapti įvaikintojais, jei būsimieji įvaikintojai nuolat gyvena Lietuvoje, tuo tarpu miestų (rajonų) vaiko teisių apsaugos tarnybos rengia išvadas apie vaiką, apie jo siūlymą įsivaikinti ar globoti asmenims Lietuvoje, jų atsisakymo priežastis t.y. užtikrina, kad yra galimas tarptautinis įvaikinimas.

Tai, kad pareiškėjas teisme turi atstovą neatleidžia jo nuo pareigos asmeniškai dalyvauti teismo posėdyje, nes tik teismas nusprendžia ar tėviai turi tinkamas sąlygas ir yra deramai pasirengę įvaikinimui. Be to teismo posėdyje turi dalyvauti ir įvaikinamas vaikas, kuriam yra suėję dešimt metų, nes įstatymai numato, kad toks vaikas turi būti išklaustas teisme ir gautas jo rašytinis sutikimas būti įvaikintu. Teismas privalo išsiaiškinti ar įvaikinamasis sutinka būti įvaikintas ir būti įvaikintojo įvaikis, ar sutinka, kad įvaikintojai būtų pripažinti jo tėvais, o jis – įvaikintojų vaiku, taip pat ar sutinka, kad būtų pakeistas jo vardas, pavardė, o tarptautinio įvaikinimo atveju papildomai informuojamas, kad bus pakeista jo pilietybė. Be įvaikinamojo, kuriam yra suėję dešimt metų, rašytinio sutikimo negalima įvaikinti. Jaunesni vaikai į teismo posėdį kviečiami, jeigu jie sugeba išreikšti savo nuomonę ir suformuluoti pažiūras. Kai reikia nustatyti, ar vaikas sugeba išreikšti savo nuomonę, ir kai reikia išsiaiškinti išreikštą vaiko nuomonę, gali būti kviečiamas ekspertas psichologas. Teismas visais atvejais priimdamas sprendimą privalo atsižvelgti į vaiko nuomonę, jo norą, jei jis neprieštarauja paties vaiko interesams. Teismas privalo įvaikinamajam išsiaiškinti sutikimo davimo ir įvaikinimo

⁹⁸ *Cit. op.* 83, psl. 425

padarinius. Teismas atsisako priimti įvaikinamojo sutikimą būti įvaikintu, jeigu yra pagrindo manyti, kad jis buvo išgautas prievarta ar apgaule arba siekiant gauti neteisėtą finansinę naudą. Teismas taip pat turi patikrinti, ar buvo užtikrinta galimybė vaikui gauti teisininko konsultaciją, kaip tai numatyta Hagos konvencijoje⁹⁹.

Tarptautinio įvaikinimo atveju teismas privalo atsižvelgti ir į vaiko etninę kilmę, religinę ir kultūrinę priklausomybę ir jo gimtąją kalbą, taip pat ar valstybės, į kurią prašomas įvaikinti vaikas, teisė atitinka Hagos konvenciją.

Vaiko perkėlimas į šeimą

Įstatymai numato vaiko perkėlimą į šeimą iki įvaikinimo, kai, atsižvelgiant į būsimų tėvių psichologinį pasirėngimą įvaikinti ir vaiko – būti įvaikintam, būsimų tėvių ir įvaikio bendravimo trukmę iki prašymo įvaikinti ir kitas aplinkybes, kyla abejonų, ar vaikas pritaps įvaikintojų šeimoje, ir yra pagrindo manyti, kad kitų kliūčių įvaikinti vaiką nėra. Tada bylą nagrinėjantis teismas Įvaikinimo tarnybos prašymu ar savo iniciatyva gali nutartimi pareiškėjui nustatyti nuo šešių iki dvylikos mėnesių bandomąjį laikotarpį ir perkelti vaiką gyventi į pareiškėjo šeimą, kurioje jis būtų auklėjamas ir išlaikomas¹⁰⁰.

Toks CK nustatytas perkėlimas vadinamas bandomuoju laikotarpiu. Pažymėtinas, kad tai nėra atskira privaloma įvaikinimo procedūros dalis. Tokio prašymo gali ir nebūti, tačiau teismui kilus abejonų, ar vaikas pritaps įvaikintojų šeimoje, gali būti skiriamas bandomasis laikotarpis. Įstatymas nenumato, kad iniciatyvą dėl bandomojo laikotarpio ir vaiko perkėlimo į šeimą galėtų reikšti asmenys, prašantys įvaikinti vaiką. Tokie asmenys patys turėtų būti įsitikinę, kad įvaikinimas atitinka vaiko interesus t.y. kad jie tinkamai pasirėngę išauginti įvaikintą vaiką. Būsiami tėviai patys abejojantys dėl konkretaus vaiko įvaikinimo, neturėtų prašyti įvaikinti¹⁰¹. Dėl laikino vaiko perkėlimo teismas priima nutartį ir sustabdo bylos nagrinėjimą. Atnaujinus bylos nagrinėjimą, valstybinė įvaikinimo institucija pateikia teismui išvadą dėl įvaikintojų pasirėngimo įvaikinti konkretų vaiką, įvaikintojų ir vaiko psichologinio suderinamumo ir iš naujo įvykdo įstatymo reikalavimus dėl įvaikinamojo sutikimo.

Pažymėtina, kad nors pagal CK 3.224 straipsnio 1 dalį CK 3.222 straipsnis tarptautinio įvaikinimo atveju nėra taikomas, tačiau remiantis Lietuvoje galiojančių tarptautinės sutarties viršenybės principu, galimybė perkelti vaiką į šeimą iki sprendimo dėl įvaikinimo priėmimo

⁹⁹ *Cit. op.* 83, psl. 425

¹⁰⁰ *Cit. op.* 83, psl. 426

¹⁰¹ *Cit. op.* 16, psl. 425

yra, nes tai numatyta Hagos konvencijoje. Pagal konvenciją galimybė perkelti vaiką į priimančią valstybę atsiranda tik tada, kai yra nustatyta, kad tėviai yra tinkamai pasirengę įvaikinti, kad yra ar bus suteiktas leidimas vaikui įvažiuoti ir nuolat gyventi priimančioje šalyje ir kai abiejų valstybių centrinės institucijos susitaria dėl tolimesnės įvaikinimo eigos. Pagrindinis Hagos konvencijos 17 straipsnio tikslas realiai ir lanksčiai apsaugoti fundamentalius vaiko interesus ir valstybių labiausiai susijusių konkrečiame įvaikinimo procese, numatant galimybę vaiką perkelti dar prieš sprendimo dėl įvaikinimo priėmimą. Problema, kuri konvencijoje nėra išspręsta, gali iškilti tada, kai administracinės institucijos nemato jokių kliūčių įvaikinimui, bet pačioje proceso pabaigoje, teismas susidaro priešingą nuomonę. Pagal konvencijos 17 straipsnį vaikas gali būti patikėtas būsimiems įvaikintojams tik su jų pačių sutikimu. Toks sutikimas reikalingas ir kito sutuoktinio kai įsivaikinti siekia vienas iš jų. Dar viena sąlyga susijusi su vaiko perkėlimu yra numatyta straipsnio b punkte. Tokiam perkėlimui turi pritarti priimančios valstybės centrinė institucija jeigu tokio pritarimo reikalauja kilmės valstybės įstatymai. Taip pat reikalaujama susitarimo tarp abiejų valstybių centrinių institucijų, kad įvaikinimas gali tęstis. Tai reiškia kad įvaikinimo procesas gali vykti toliau link jo pabaigos. Be to toks susitarimas dar negarantuoja, kad įvaikinimas tikrai įvyks, nes tai priklauso nuo sutikimo su visais teisiniais reikalavimais. Be to toks sutarimas nebyliai patvirtina, kad jokių kliūčių įvaikinimo procese nėra, todėl vaikas gali būti perkeliamas. Priešingu atveju tiek kilmės tiek priimančios valstybės institucijos neturėtų leisti tokio perkėlimo¹⁰².

Joana Jačkonienė straipsnyje „Įvaikinimas-ne įvaikintojo ir įvaikinamojo sutartis“ teigia, kad vaiko perkėlimas į šeimą iki įvaikinimo ir suteikimas tokių pat teisių tiek vaikui, tiek būsimiems įvaikintojams, kaip įvaikiams ir tėviams ne tik diskredituoja patį įvaikinimo institutą, pačią teisę, bet ir šiurkščiai pažeidžia vaiko teises ir jį patį paverčia teisėtu eksperimento objektu. Atsisakius įvaikinti, tokie eksperimento padariniai po šešių ar dvylikos mėnesių vaikui būtų ne tik sunkiai įveikiama psichinė trauma, bet ir formuotą neigiamą požiūrį į įvaikinimą¹⁰³. Tačiau tokia pozicija kritikuotina. Vis dėl to atsižvelgiant į vaiko interesus, įstatyme numatyta perkėlimo į šeimą galimybė yra pateisinama. Pabrėžtina, kad tokia galimybė numatyta tik vaiko interesais, kad būtų įsitikinama, ar konkrečioje šeimoje, vaikas galės augti saugiai, jausdamas meilę, ar turės visas sąlygas išaugti ir pasirengti savarankiškai gyventi visuomenėje. Taip pat man, kad vaikas saugiai jaustųsi šeimoje, vien

¹⁰² *Cit. op. 5, paragrafas 325-337*

¹⁰³ *Cit. op. 23*

įtėvių psichologinio pasirengimo nepakanka. Pats vaikas taip pat turi būti psichologiškai pasirengęs įvaikinimui, suprasti, kad įtėviai įgyvendins tėvų valdžią ir jam reikės jai paklusti. Todėl tam, kad įvaikinimas pasiektų reikiama tikslą – išauginti šeimoje vaiką, parengtą savarankiškai gyventi visuomenėje, turi atsirasti tam tikras įtėvių ir įvaikio dvasinis bendrumas, sutapti siekiai, t.y. būti įvaikintojais būtent to vaiko, o vaiko – turėti kaip įtėvius būtent prašančius įvaikinti jį asmenis¹⁰⁴. Paaiškėjus, kad vaikas negali augti konkrečioje šeimoje, lengviau yra nutraukti įvaikinimo procesą, negu jau priėmus sprendimą dėl įvaikinimo imtis veiksmų, kad vaikas būtų gražintas iš jį įvaikinusios šeimos ar leisti vaikui ir šeimai gyventi nesantaikoje. Autoriaus nuomone, ypač aktualus perkėlimas turėtų būti tarptautinio įvaikinimo byloje. Įvaikinant vaiką į kitą valstybę, vaikui tenka ne tik priprasti prie naujų namų, naujos šeimos, bet ir prie svetimos valstybės, tautos, identiteto, kalbos. Pažymėtina, kad, matyt, perkėlimo klausimas aktualus tuo atveju kai įvaikinamas vaikas, kuris jau gali formuoti savo pažiūras, nuomonę. Perkėlimo galimybė turėtų būti svarstoma itin retai, kai sprendžiamas kūdikio ar visai mažo vaiko klausimas, kadangi tokiu atveju jo pritaipymas naujoje šeimoje būtų sunkiai patikrinamas ir išeity, kad perkėlimas buvo taikomas įtėvių interesais.

Pabrėžtina, kad be tokios vaiko perkėlimo galimybės, Bendrieji valstybės ir savivaldybių vaikų globos namų nuostatai¹⁰⁵, numato vaiko laikiną išleidimą iš globos institucijų, kuris gali būti vykdomas ne tik prieš teismui pradedant nagrinėti bylą, bet net prieš asmenis įtraukiant į norinčių išivaikinti sąrašus. Todėl vaiko perkėlimas į šeimą iki įvaikinimo yra labiau pateisinamas ir labiau apsaugantis vaiko interesus, ne tik dėl to, kad tokį sprendimą priima teismas, bet ir dėl to, kad vaikui ir būsimiems įtėviams perkėlimo metu suteikiamos tarpusavio teisės ir pareigos yra prilyginamos tėvų ir vaikų tarpusavio teisėms ir pareigoms.

Kadangi vaiko perkėlimas ir teismo nustatytas bandomasis laikotarpis yra terminuotas, tai jam pasibaigus, ir atnaujinus bylos nagrinėjimą, Įvaikinimo tarnyba pateikia teismui išvadą apie įvaikintojų pasirengimą įvaikinti šį konkretų vaiką, įvaikintojų ir vaiko psichologinį suderinamumą. Taip pat teismas iš naujo turi įvykdyti teismo reikalavimus dėl įvaikinamojo sutikimo¹⁰⁶.

¹⁰⁴ *Cit. op.* 16, psl. 426

¹⁰⁵ Bendrieji valstybės ir savivaldybių vaikų globos namų nuostatai, patvirtinti socialinės apsaugos ir darbo ministro 2005 m. kovo 3 d. įsakymu Nr. A1-68. (Valstybės žinios, 2005, Nr. 33-1079)

¹⁰⁶ *Cit. op.* 4, 486 straipsnis

Tarptautinio įvaikinimo atveju, tais atvejais, kai priimančios šalies centrinės valdžios institucijos pagrįstai mano, kad po perkėlimo vaiko gyvenimas būsimų tėvų šeimoje neatitinka vaiko interesų, jos turi imtis priemonių, siekdamas apsaugoti vaiką. 21 straipsnis tiesiogiai nereguliuoja atveju, kai vaikas bandomajam laikotarpiui perkeliamas į šeimą, kuri yra kilmės valstybėje. Vis dėl to suprantama, kad kilmės valstybės kompetentingos institucijos turi imtis visų reikiamų priemonių apsaugant vaiką, jei nustato, kad jo tolesnis perkėlimas pas būsimus įvaikintojus negali tęstis ilgiau, nes taip būtų pažeidžiami vaiko interesai. Konvencijos 21 straipsnis taikomas kai įvaikinimas dar nėra įvykęs, bet vaikas jau buvo patikėtas į būsimiesiems įvaikintojams ir perkeltas į priimančią valstybę. Taigi straipsnis neapima tų atveju, kai kilmės valstybės įstatymai nenumato galimybės vaiko perkelti iki įvaikinimo pabaigos.

Priemonės, kurių turi imtis priimančios valstybės institucijos, tais atvejais, kai vaiko perkėlimas neatitinka vaiko interesų vadinamos Hagos konvencijos 21 straipsnyje. Neabejotina, kad pirmoji priemonė, kurio turi būti imamasi apsaugant vaiko interesus priimančioje valstybėje, kai perkėlimas nepasiteisina, yra paaimti jį iš būsimųjų įvaikintojų ir tokiam vaikui turi būti parūpinta laikinoji globa. Buvo siūloma Konvencijoje aiškiai nustatyti, kad vaiku toliau turėtų rūpintis valstybinės institucijos, tačiau toks pasiūlymas buvo atmestas, atsižvelgiant į tai, kad dažniausiai vaikas yra patikimas kitai šeimai priimančioje valstybėje, kuri net nebūtinai yra suinteresuota įvaikinimu. 21 straipsnio b punkte numatyta galimybė be delsimo vaiką įkurdinti naujoje šeimoje, kuri siekia įsivaikinti. Šiuo atveju priimančios valstybės centrinė institucija, turi pareigą bendradarbiauti su kilmės valstybės centrine. Pažymėtina, kad šiuo atveju perkėlimas reiškia ir vaiko patikėjimą kitai šeimai. Todėl ypač svarbu, kad visi atliekami veiksmai būtų derinami su kilmės valstybės institucijomis, kurios turi nuspręsti ar sutikti su perkėlimu į naują šeimą. Bet kokiu atveju valstybės iš kurios vaikas yra kilęs nutarimai turi būti priimami vadovaujantis konvencijos 17 straipsnio taisyklėmis. Jeigu neįmanoma susitarti dėl vaiko perkėlimo į naują šeimą, turi būti susitarta, dėl ilgalaikės vaiko globos. Pažymėtina, kad tokia galimybė yra tarpinė tarp vaiko perkėlimo į naują šeimą ir vaiko gražinimo į kilmės valstybę, kai tokie sprendimai pasirodo nėra geriausi, pavyzdžiui kai vaikui reikia specialių procedūrų ar dėmesio. Kaip paskutinę priemonę Konvencija įvardina vaiko gražinimą į kilmės valstybę. Ji taikoma tik tada kai visos įmanomos priemonės buvo išnaudotos bandant jam surasti alternatyvią globą

priimančioje valstybėje ir bet koks ilgesnis būvimas vaiko toje valstybėje prieštarauja vaiko interesams ir gerovei¹⁰⁷.

Galima daryti išvadą, kad Lietuvos, kaip kilmės valstybės Centrinės institucijos sutikimo, kad vaikui būtų parūpinta nauja šeima, kaip tai nustatyta Hagos konvencijos 21 straipsnio 1 dalies b punkte, turėtų neduoti, kadangi Lietuvos kolizinės normos (CK 1.33), numato, kad įvaikinimo santykiams taikytina teisė yra vaiko gyvenamosios vietos valstybės teisė. Todėl institucijos turi vadovautis CK 3.222 straipsniu, kuriame teigiama, kad bandomąjį laikotarpį nustato teismas, nagrinėdamas, konkrečią įvaikinimo bylą. Teismas nutartimi priima tokį sprendimą, byloje dalyvaujant ir pareiškėjams, kuriems vaikas patikimas. Taigi nauji įvaikintojai, negali būti parenkami priimančios valstybės ir kilmės valstybės centrinių institucijų susitarimu. Todėl perkėlus vaiką į įvaikintojų šeimą į priimančią valstybę iki įvaikinimo bylos nagrinėjimo pabaigos, galimi tokio perkėlimo pasibaigimo būdai yra tik Hagos konvencijos 21 straipsnio 1 dalies a ir c punktuose numatytos situacijos, t.y. galimybė vaikui rasti laikiną globą ir vaiko sugražinimas į kilmės valstybę.

¹⁰⁷ *Cit. op. 5, paragrafas 325-337*

Teismo sprendimas

Teismas įvaikinimo bylą išsprendžia priimdamas sprendimą vaiką įvaikinti arba pareiškimą įvaikinti atmesti. Patenkinus pareiškimą, teismo sprendimu įvaikintojai pripažįstami vaiko tėvais, o įvaikintieji – įvaikintojų vaikais. Jei teismo nutartimi vaikas buvo perkeltas į šeimą iki įvaikinimo, tai įvaikinus vaiką įvaikintojai laikomi vaiko tėvais pagal įstatymą nuo nutarties perkelti vaiką į šeimą įsiteisėjimo. Teismas tai pažymi sprendime. Motyvuojamojoje teismo sprendimo, kuriuo tenkinamas prašymas įvaikinti, dalyje turi būti konstatuojama, ar vaikas atitinka reikalavimus, keliamus įvaikinamajam, ar byloje gauti būtini sutikimai, ar pareiškėjai yra tinkami būti tėviais. Teismas tai nustato išanalizavęs įvaikinimo tarnybos ir vaiko teisių apsaugos tarnybos aktus, išvadas, medicininės pažymas, charakteristikas ir panašiai. Teismas tenkina prašymą įvaikinti visais atvejais, kai įvertinęs byloje esančius įrodymus padaro išvadą, kad įvaikinimas atitinka vaiko interesus. Teismo sprendimu įvaikintam vaikui suteikiama tėvių pavardė ir gali būti pakeičiamas vaiko vardas, jeigu vardą pakeisti sutinka vaikas, galintis išreikšti savo nuomonę. Tėvių ir įvaikio, galinčio reikšti savo nuomonę, prašymu vaikui gali būti paliekama buvusi pavardė pagal kilmę. Kai dėl įvaikio pavardės ar vardo nesutaria tėviai tarp savęs ar su vaiku, pavardės ar vardo pakeitimo klausimą išsprendžia teismas, atsižvelgdamas į vaiko interesus. Rezoliucinėje teismo sprendimo dalyje paliekami vaiko individualybę išsaugantys duomenys: gimimo data, gimimo vieta, taip pat vardas ir (ar) pavardė, jeigu jie nekeičiami; kai įvaikina užsienio valstybės piliečiai, rezoliucinėje teismo sprendimo dalyje nurodoma, į kurią valstybę leidžiama įvaikinti. Įvaikinimo atveju vaikas netenka ryšių su savo šeima, gali netekti vardo, pavardės, pilietybės, tačiau paliekama jo gimimo data ir gimimo metai¹⁰⁸.

Visas teismo sprendimas yra skelbiamas uždareme teismo posėdyje t.y. net rezoliucinė teismo sprendimo dalis. Šia viešumo principo išimtimi siekiama užtikrinti įvaikinimo konfidencialumą. Sprendimu vaiko pilietybė nepakeičiama, tačiau tai yra pagrindas ją pakeisti. Įsiteisėjęs teismo sprendimas įvaikinti per tris dienas išsiunčiamas civilinės metrikacijos įstaigai, kuri yra įregistravusi vaiko gimimą. Įvaikinimo faktas turi būti suformuluotas taip, kad atitiktų būtinus civilinės būklės akto rekvizitus, nustatytus Civilinės metrikacijos taisyklėse. Pagal civilinės metrikacijos taisyklių 5 skyrių įvaikinimas registruojamas civilinės metrikacijos įstaigoje, įregistravusioje vaiko gimimą, remiantis

¹⁰⁸ *Cit. op.* 83, psl. 426-427

teismo sprendimu įvaikinti. Registruojant įvaikinimą, įrašomas civilinės būklės akto įrašo papildymo, pakeitimo įrašas, kuriuo pakeičiami duomenys apie vaiką ir jo tėvus. Jei vaiką įvaikina vienas vyras arba viena moteris, antrojo iš vaiko tėvų duomenys išbraukiami, neįrašant naujų duomenų. Jeigu teismo sprendimu pakeistas įvaikio vardas, pavardė, tautybė, šie duomenys apie vaiką pakeičiami. Pakeitus įvaikio gimimo įrašo duomenis, išduodamas naujas vaiko gimimo liudijimas. Senasis gimimo liudijimas nustatyta tvarka sunaikinamas¹⁰⁹.

Įvaikinimo pripažinimo apimtis

Įsiteisėjus teismo sprendimui atsiranda CK 3.227 straipsnyje nurodyti įvaikinimo padariniai. Įvaikinimu yra panaikinamos tėvų ir vaikų bei jų giminaičių pagal kilmę tarpusavio asmeninės ir turtinės teisės bei pareigos ir sukuriamos tėviams bei jų giminaičiams ir įvaikiams bei jų palikuonims tarpusavio asmeninės ir turtinės teisės bei pareigos kaip giminaičiams pagal kilmę¹¹⁰. Taigi įsiteisėjus teismo sprendimui įvaikintojai pripažįstami vaiko tėvais pagal įstatymą. Šios taisyklės išimtis numatyta CK 3.222 straipsnio 4 dalyje t.y. jei vaikas buvo perkeltas į šeimą dėl įvaikinimo skyrus bandomąjį laikotarpį, tėviai vaiko tėvais laikomi nuo nutarties, kuria toks bandomasis laikotarpis buvo paskirtas, įsiteisėjimo dienos. Tokiu atveju teismas sprendime pažymi nutarties įsiteisėjimo datą.

Kadangi Hagos konvencija nėra skirta reguliuoti teisinėms sąlygoms įvaikintam vaikui, o yra skirta tik padėti ir palengvinti bendradarbiavimą tarp susitariančių šalių tam, kad būtų užtikrinta, jog tarptautinis įvaikinimas labiausiai atitinka vaiko interesus, Konvencijos autoriai negalėjo pasiekti susitarimo dėl teisių, kurias įgytų įvaikintas vaikas bet kurioje susitariančioje valstybėje. Nors daug problemų galėtų būti išvengta, jei konvencija būtų skirta tik įvaikinimams, kurie nutraukia teisinius santykius tarp vaiko ir jo kilmės šeimos. Tačiau kadangi egzistuoja trys grupės valstybių, kuriose įvaikinimas sukelia skirtingas pasekmes, rengiant konvenciją buvo nuspręsta neriboti konvencijos taikymo pagal įvaikinimo būdą. Įvaikinimo būdai galėtų būti klasifikuojami į tris pagrindines grupes. Pirmajai priklausytų tik kraštutinis įvaikinimas, kuris visiškai nutraukia teisinius santykius tarp vaiko ir jo šeimos (pilnas įvaikinimas). Atrajai - mažiau kraštutinis būdas, kuris visiškai nenutraukia tokių teisinių santykių (paprastas ar dalinis įvaikinimas). Ir trečiajai paskutinei

¹⁰⁹ Civilinės metrikacijos taisyklės, patvirtintos 2006 m. gegužės 19 d. teisingumo ministro įsakymu Nr. 1R-160 (Valstybės Žinios, 2006, Nr. 65-2415)

¹¹⁰ *Cit. op.* 3, 3.227 straipsnis

grupei priklausytų valstybės, kurios pripažįsta abiejų rūšių įvaikinimus, kur ar teisiniai santykiai nutraukiami ar ne priklauso nuo pasirinkto įvaikinimo būdo kiekvienu konkrečiu atveju.

Taigi įvaikinimo pripažinimas reiškia teisėtų tėvų t.y. vaiko ryšių tarp vaiko ir įtėvių pripažinimą (26 straipsnio 1 dalies punktas). Pažymėtina, kad tokie santykiai turi būti pripažįstami visose susitariančiose valstybėse pripažįstančiose konkretų įvaikinimą, nesvarbu ar jose tėvų pagal kilmę ryšiai su vaiku nutraukiami ar ne. Be to kartu a punktas apima ir straipsnio b punktą, nes teisiniai vaiko-tėvų santykiai tarp vaiko ir įtėvių, reiškia ir tėvų pareigą rūpintis įvaikintu vaiku.

Konvencijos 26 straipsnio 2 dalis nustato priimančiai valstybei pareigą pripažinti nutraukimą teisiųjų santykių tarp vaiko ir jo biologinių tėvų, net jei tokia pasekmė nebūtų nustatyta pripažįstančios valstybės teisėje. Bet koku atveju priimančioji ir kilmės valstybės gali išvengti tokios pasekmės, tiesiog nesitardamos dėl įvaikinimo tolimesnės eigos pagal konvencijos 17 straipsnį, tačiau pažymėtina, kad tokios galimybės neturi kitos pripažįstančios valstybės. Dar daugiau bet kuri trečioji valstybė yra įpareigota konvencijos pripažinti tokių teisiųjų santykių nutraukimą, net jeigu pagal taikytina teisę, nustatytą jos kolizinių normų, neleidžia tokio nutraukimo¹¹¹.

Konvencijos 27 straipsnis sprendžia situaciją, kai kilmės valstybėje galimybės nutraukti tėvų santykius nėra, tačiau tokios įvaikinimo pasekmės numatytos priimančiojoje valstybėje. Šiuo atveju įvaikinimas įgyja tokią galia t.y. ankstesni santykiai nutraukiami, tačiau tam keliamos dvi papildomos sąlygos. Tai turi leisti priimančios valstybės įstatymai ir sutikimai, kurie buvo gauti įvaikinimo procese turėjo būti duoti būtent tokiam įvaikinimui. Tai reiškia, kad įvaikinamo vaiko tėvai, jau duodami sutikimą dėl įvaikinimo turėjo žinoti, kad toks įvaikinimas visam laikui nutrauk jų ir įvaikinamojo vaiko teisinius santykius. Tas pats pasakytina ir apie kitus asmenis, kurių sutikimas yra būtinas ir apie patį vaiką.

Tad jeigu vaikas įvaikintas iš Lietuvos į priimančią valstybę, kurioje nėra pripažįstama, kad tėvų ir vaiko teisiniai santykiai nutraukiami jų įvaikinus, toks įvaikinimas turėtų tokias pačias pasekmes kaip ir Lietuvoje.

Teismo sprendimą gali apskųsti pareiškėjai ir suinteresuoti asmenys. Įvaikinimo tarnyba ir vaiko teisių apsaugos tarnyba pagal CPK 51 straipsnį priskirtinos prie institucijų, kurios tik teikia išvadą byloje ir negali skųsti teismo sprendimo, tačiau įvaikinimo byloje,

¹¹¹ *Cit. op. 5*, paragrafas 436-453

atsižvelgiant į jų ginamą viešąjį interesą ir atliekamas funkcijas, jos laikytinos suinteresuotais asmenimis, todėl gali skųsti įvaikinimo bylose priimtus sprendimus tiek apeliacine tiek kasacine tvarka¹¹².

Vaiko išvykimas

Tarptautinio įvaikinimo atveju Vilniaus apygardos teismo nutartis yra reikalinga, kad vaikas galėtų išvykti iš Lietuvos. Taip pat reikalingas ir naujas vaiko gimimo liudijimas, vaiko pasas, viza, jei tai nustatyta priimančios valstybės įstatymų, tarptautinio įvaikinimo pažymėjimas. Vaiko pasas tai dokumentas, kurį išduoda vaiko gyvenamosios vietos migracijos įstaiga, kuriai turi būti pateikiamas Vilniaus apygardos teismo sprendimo nuorašas, tėvių pasų kopijos (išverstos į Lietuvių kalbą ir legalizuotos), vaiko biologinių tėvų sutikimo įvaikinti nuorašas ar mirties liudijimo nuorašas, ar teismo sprendimo dėl pripažinimo neveiksniais ar neterminuoto tėvų valdžios apribojimo nuorašas; vaiko gimimo liudijimo ir gimimo fakto įrašo nuorašas; mero potvarkio dėl laikinosios globos vaikui nustatymo ar teismo sprendimo (nutarties) dėl nuolatinės globos vaikui nustatymo nuorašas; naujo vaiko gimimo liudijimo nuorašas. Tarptautinio įvaikinimo atitikimo pažymėjimas tai dokumentas, kurį išduoda Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba, įsiteisėjus Vilniaus apygardos teismo sprendimui įvaikinti.

¹¹² *Cit. op.* 83, psl. 427

Įvaikinimo panaikinimo galimybė

Pažymėtina, kad priėmus naują CK įvaikinimo panaikinimo galimybės nebeliko. Santuokos ir šeimos kodeksas numatė, kad įvaikinimas gali būti panaikintas ir kartu 128 straipsnyje nustatė panaikinimo pagrindus. Įvaikinimas gali būti panaikintas, jeigu tėviai: 1) nevykdo savo pareigų; 2) piktnaudžiauja savo teisėmis; 3) savo elgesiu daro žalingą poveikį įvaikiui; 4) piktnaudžiauja alkoholinėmis, narkotinėmis ir kitomis kenksmingomis medžiagomis. Teismas, atsižvelgdamas į vaiko interesus ir esant svarbioms priežastims, turi teisę įvaikinimą panaikinti ir kitais pagrindais, nenustatytais šio straipsnio pirmojoje dalyje¹¹³. Tai, kad tokios galimybės nebeliko CK, tik dar labiau pabrėžia, kad įvaikintojai laikomi vaiko tėvais pagal įstatymą nuo teismo sprendimo įvaikinti įsiteisėjimo dienos. Įvaikinus tiek vaikui, tiek tėviams įstatymas taikomas taip pat kaip biologiniams vaikams ir tėvams – įvaikintiems vaikams ir tėviams galioja visos CK, taip pat ir kitų įstatymų tėvams ir vaikams nustatytos teisės ir pareigos. Todėl dabar vartojama sąvoka ne įvaikinimo panaikinimas, o tėvų valdžios apribojimas ir tam numatyti pagrindai CK 3.180 straipsnyje. Dėl to išlieka svarbi grįžtamoji informacija tarptautinio įvaikinimo atveju. Įvaikinusi šeima ar jai atstovaujanti akredituota įvaikinimo organizacija po įvaikinimo Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybai privalo teikti grįžtamąją informaciją, kurią sudaro pranešimai apie įvaikinto vaiko integraciją į šeimą, gyvenimo sąlygas, vystymąsi, sveikatą, taip pat nuotraukos, video įrašai, tokia tvarka: a) per pirmuosius dvejus metus po įvaikinimo – du kartus per metus; b) sekančius dvejus metus – kartą per metus; c) po ketverių metų po įvaikinimo – kai to pareikalauja Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba. Remiantis įvaikinimo tarnybos grįžtamosios informacijos tyrimu, kur buvo analizuota 2005 m. ir 2006 m. (iki gegužės 1 d.) tarnybos gauta grįžtamoji informacija apie užsienio piliečių šeimų įvaikintus beglobius vaikus iš Lietuvos, 2005 m. tarnyba gavo 154 ataskaitas arba laiškus apie maždaug 170 įvaikių integraciją į tėvių šeimas, o iki 2006 m. gegužės 1 d. gautos 54 ataskaitos apie maždaug 240 vaikų¹¹⁴.

Hagos konvencija tarpvalstybinio įvaikinimo atveju taip pat nenumato įvaikinimo panaikinimo galimybės.

¹¹³ Santuokos ir Šeimos kodeksas 2000-06-29 redakcija (Valstybės Žinios 1969, Nr. 21-186)

¹¹⁴ Grįžtamosios informacijos tyrimas [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-03-17]. Prieiga per internetą: <http://www.ivaikinimas.lt/document_db/tfiles/299.doc>

Proceso atnaujinimas

Išnagrinėjus bylą ir įsiteisėjus teismo sprendimui, gali atsirasti naujų aplinkybių, dėl kurių galima suabejoti priimtu teismo sprendimu ar vykusio teismo proceso tinkamumu. Todėl CPK yra numatyta proceso atnaujinimo galimybė. Tai savarankiška proceso stadija. Šios stadijos tikslas – užtikrinti teisėtumą civiliniame procese. Tas faktas, kad įstatymų leidėjas nustato išsamų proceso atnaujinimo pagrindų sąrašą ir terminus, leidžia teigti, kad ši institutą įstatymų leidėjas vertina kaip ekstraordinarų būdą peržiūrėti įsiteisėjusius teismų sprendimus. Dėl to procesą galima atnaujinti tik nustačius bent vieną iš CPK 366 straipsnyje numatytų pagrindų.

Įstatymas nenumato proceso atnaujinimo galimybės ribojimo įvaikinimo byloje. 366 straipsnio 3 dalyje kalbama tik apie proceso atnaujinimo negalimumą santuokos pripažinimo negaliojančia ar santuokos nutraukimo klausimais, jeigu bent viena iš šalių po sprendimo įsiteisėjimo sudarė naują santuoką ar įregistravo partnerystę. Tad formaliai galimybė atnaujinti procesą įvaikinimo byloje išlieka. Belineka pasiaiškinti, ar tokia galimybė galėtų būti pasinaudota realiai.

Kadangi vaiko tėvai nelaikomi įvaikinimo byloje suinteresuotais asmenimis, todėl pagal įstatymą jie neturi teisės skusti sprendimo nei apeliacine nei kasacine tvarka. Proceso atnaujinimas tokiems asmenims yra vienintelė galimybė pasiekti, kad sprendimas būtų peržiūrėtas. Pažymėtina, kad biologinių tėvų prašymas dėl proceso atnaujinimo turėtų būti paremtas 366 straipsnio 1 dalies 7 punkte nurodytu pagrindu t.y. sprendime teismas nusprendė dėl neištrauktų į bylos nagrinėjimą asmenų teisių ir pareigų. Biologiniai vaiko tėvai turi galimybę reikalauti proceso atnaujinimo ne tik įvaikinimo byloje. Kadangi jų sutikimas įvaikinti buvo tvirtinamas teismo ir byla išspręsta priimant teismo nutartį, prašymą atnaujinti procesą gali paduoti būtent dėl tokios nutarties. Pavyzdžiui, jei teismas nutartimi patvirtino tėvo sutikimą įvaikinti, tačiau vėliau paaiškėja, kad asmuo davęs sutikimą nėra tikrasis vaiko tėvas, o tėvystė nustatyta kitam asmeniui, tai toks asmuo gali reikalauti atnaujinti teismo procesą, kuriame buvo tvirtinamas sutikimas. Panaikinus tokią nutartį asmuo, kuris yra tikrais vaiko tėvas, gali reikalauti atnaujinti ir įvaikinimo bylą, remdamasis 366 straipsnio 1 dalies 7 punktu. Įvaikinimo tarnyba, tokiu atveju taip pat turi teisę kreiptis dėl proceso atnaujinimo tuo pagrindu, kad paaiškėja esminių bylos aplinkybių.

Be to jei įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu nustatoma, kad buvo suklastota pavyzdžiui užsienio valstybės institucijų parengta išvada apie įvaikintojų tinkamumą ar pasirengimą

įvaikinti, ar suklastota vaiko teisių apsaugos tarnybos išvada apie vaiką ir galimumą jį įvaikinti, atsiranda dar viena galimybė atnaujinti įvaikinimo procesą, pagal 366 straipsnio 1 dalies 3 punktą, nes dėl tokios išvados buvo priimtas neteisėtas ar nepagrįstas teismo sprendimams. Žinoma, tokia galimybė yra daugiau teorinė, nei praktinė, kadangi sunku įsivaizduoti, kad įvaikinimo procese, kur dalyvauja ne viena institucija ir ne vienas asmuo, kur visi dokumentai tikrinami ne vieną kartą, kuriame dalyvauja teismas, galėtų būti padaryta tokių klaidų ir tokios klaidos nebūtų pastebėtos kurioje nors proceso stadijoje.

Kadangi tokia neapibrėžta situacija aiškiai neatitinka vaiko interesų, manytina, kad proceso atnaujinimo galimybė turėtų būti aiškiai reglamentuojama įstatymo. Be to įstatymas nereguliuoja ir grįžtamojo proceso, jeigu sprendimas įvaikinti po proceso atnaujinimo būtų panaikintas. Pažymėtina, kad tokio sprendimo pripažinimas užsienio valstybėje jau nebevyktų automatiškai, o vyktų įprastai pagal užsienio teismų sprendimų prisipažinimo tvarką, kurią reguliuoja Europos sąjungos teisės aktai ar dvišalės valstybių teisinės pagalbos sutartys, kuriose, kaip taisyklė, įtraukiama viešosios tvarkos išlyga, kurios taikymas galėtų sąlygoti tokio sprendimo nepripažinimą.

Išvados

1. Jei teisės aktuose nustatomos nevienodos įvaikinimo sąlygos ir nuo to priklausančios galimybės vaikams būti įvaikinamiems, jos turi būti pateisinamos prioritetine vaiko interesų apsauga, nes kitaip bus traktuojamos kaip diskriminacinės.
2. Tai kad vaiko tėvai yra nepilnamečiai dar nereiškia, kad jie yra neveiksnius, todėl 3.212 straipsnio 2 dalis turi būti taikoma, nepilnamečiams-neveiksniams ir pilnamečiams-neveiksniams asmenims. Taigi tik už tokius asmenis sutikimas įvaikinti jų vaiką yra duodamas tėvų, ar globėjų (rūpintojų).
3. Teisė atšaukti duotą sutikimą įvaikinti konkretų vaiką suteikta visiems asmenims, kurie tokį sutikimą duoda. Tokia išvada darytina remiantis analogijos metodu. Tai kad CK 3.213 straipsnyje įtvirtinta norma lingvistiniu požiūriu tokios galimybės neaprepia, nereiškia, kad ši teisė turi būti ribojama vaiko globėjams (rūpintojams).
4. Atsižvelgiant į tai kad įvaikinimo pagrindinis principas yra prioritentinė vaiko interesų apsauga, o visuotinai pripažįstama, kad jo interesus labiausiai atitinka augimas šeimoje, todėl teisė įvaikinti asmenims, kurie yra nesudarę santuokos ir gyvena partnerystės pagrindais, daugelio valstybių įstatymuose yra ribojama. Atsisakyti leisti įsivaikinti tokiems asmenims, kurie, kad ir atitinka priimančios valstybės teisės reikalavimus, valstybės gali pasinaudodamos viešosios tvarkos išlyga. Ir dar daugiau, Lietuva kaip kilmės valstybė taikydama CK 1.33 straipsnyje įtvirtintą kolizinę normą, atsisakymą gali grįsti tuo, kad vaiko gyvenamosios vietos teisė tokius santykius reguliuoja tik turtiniu požiūriu ir nenumato galimybės tokiems asmenims tapti įvaikintojais.
5. Kadangi Lietuvoje įtvirtintas tarptautinės teisės prioriteto nacionalinei teisei principas, tarptautinių teisės normų vienodo taikymo ir aiškinimo reikalavimas, reikalavimas remtis originaliu tarptautinės sutarties tekstu, jei kyla abejonių dėl oficialaus lietuviško ir autentiško konvencijos teksto atitikties, todėl tai ar įvaikinimas yra tarptautinis ar nacionalinis turi būti sprendžiama pagal vaiko ir įsivaikinti siekiančių asmenų gyvenamąją vietą, o ne pagal jų pilietybę.
6. Tarpvalstybinio įvaikinimo pripažinimas liečia ne tik kilmės ir priimančią valstybes, bet ir visas kitas Hagos konvencijos dalyves. Įvaikinimas yra pripažįstamas automatiškai, be jokių papildomų procedūrų, o atsisakyti pripažinti galima tik remiantis viešosios tvarkos išlyga, kuri, manytina, turėtų būti taikoma atsižvelgiant į vaiko interesus.

7. Nors CK 3.224 straipsnio 1 dalyje apibrėžtos įvaikinimo normų galiojimo ribos taip, kad 3.222 straipsnio neapima, t.y. nenumatyta tarpvalstybinio įvaikinimo procese galimybė vaiką perkelti į šeimą bandomąja laikotarpiui, tačiau Hagos konvencija tokią proceso stadiją pripažįsta. Dėl šios priežasties ir tarpvalstybinio įvaikinimo atveju teismo nutartimi, vaikas gali būti perkeliamas į būsimų įvaikintojų šeimą.

8. Įstatymas nenumato proceso atnaujino galimybės ribojimo įvaikinimo byloje, todėl bent formaliai, nustačius esant bent vieną iš CPK 366 straipsnyje nurodytų pagrindų, asmenys, gali kreiptis į teismą dėl proceso atnaujinimo.

Literatūros sąrašas

Teisės norminiai aktai

- 1) Lietuvos Respublikos Konstitucija (Valstybės Žinios, 1992, Nr. 33-1014);
- 2) 1993 m. Hagos konvencija dėl vaikų apsaugos ir bendradarbiavimo tarptautinio įvaikinimo srityje (Valstybės žinios, 1997, Nr.101-2550);
- 3) 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija (Valstybės žinios, 1995, Nr. 60-1501);
- 4) Civilinio proceso kodeksas (Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340);
- 5) Civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės Žinios, 1964, Nr. 19-139), (Valstybės Žinios, 2001, Nr. 55-1947);
- 6) Civilinis kodeksas (Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262);
- 7) France Civile code. Adopted 21 february 2004. [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-03-17]. Prieiga per internetą: http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes traduits/code_civil_textA.htm#Section%20I%20?%20Of%20the%20Requisites%20for%20Plenary%20Adoption>;
- 8) Latvia Civil code. Adopted 24 april 1997. [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-03-17]. Prieiga per internetą: <http://www.ebrd.com/country/sector/law/st/core/laws/latviacc.pdf>>;
- 9) 1 December 1982 Quebec Adoption act. [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-03-17]. Prieiga per internetą: <http://www.canlii.org/qc/laws/sta/a-7/20060926/whole.html>>;
- 10) Santuokos ir šeimos kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės Žinios, 1969, Nr. 21-186), (Valstybės Žinios, 2000, Nr. 1-1), (Valstybės Žinios, 2000, Nr. 58-1713);
- 11) Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. spalio 20 d. Nutarimu Nr. 1114 (Valstybės žinios, 2005, Nr. 126-4501);
- 12) Įvaikinimo apskaitos tvarka, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. rugsėjo 10 d. Nutarimu Nr. 1422 (Valstybės žinios, 2002, Nr. 90-3856);
- 13) Bendrieji vaiko teisių apsaugos tarnybų nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. gruodžio 17 d. Nutarimu Nr. 1983 (Valstybės žinios, 2002, Nr. 120-5415);
- 14) 2006 m. liepos 17 d. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas Nr. A1-195 Dėl Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2005 m. birželio 3 d. įsakymo Nr. A1-162 „Dėl įgaliojimų veiktį vykdant tarptautinį įvaikinimą Lietuvoje suteikimo užsienio valstybių institucijoms tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo. (Valstybės Žinios 2006, Nr. 82-3282)
- 15) Civilinės metrikacijos taisyklės, patvirtintos teisingumo ministro 2006 m. gegužės 19 d. įsakymu Nr. 1R-160 (Valstybės Žinios, 2006, Nr. 65-2415);
- 16) Bendrieji valstybės ir savivaldybių vaikų globos namų nuostatai, patvirtinti socialinės apsaugos ir darbo ministro 2005 m. kovo 3 d. įsakymu Nr. A1-68. (Valstybės žinios, 2005, Nr. 33-1079);
- 17) Įvaikintojų pasirengimo įvaikinti vaiką patikrinimo tvarkos aprašas, patvirtintas Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. birželio 18 d. įsakymu Nr.A1-154 (Valstybės žinios, 2004, Nr. 98-3653).

Specialioji literatūra:

- 1) *Civil law of Latvia*. Translation and Terminology Centre. 2001;
- 2) CURRY-SUMNER. *All's well that ends registered? The substantive and Private International Law Aspects of Non-Marital Registered Relationships in Europe*. Antwerp: Intersentia 2003;
- 3) JAČKONIENĖ, Joana. Įvaikinimas-ne įvaikintojo ir įvaikinamojo sutartis. *Justitia*, 1999, nr. 3
- 4) LAUŽIKAS, E; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2004. II t;
- 5) *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė*. Pirmas leidimas. Vilnius: Justitia, 2002;
- 6) MIKELĖNAS V. Tarptautinių sutarčių vaiko teisių apsaugos srityje taikymas Lietuvos teismų praktikoje. *Justitia*, 2006, nr. 1(59);

Praktinė medžiaga

- 1) Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos konstitucinio teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Valstybės Žinios, 2006, Nr. 36-1292)
- 2) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 1999 m. gruodžio 31 d. Nutarimas Nr. 24 „Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje nagrinėjant įvaikinimo bylas“// Teismų praktika 1999, Nr. 12, psl. 329;
- 3) 1999m. gruodžio 31d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje nagrinėjant įvaikinimo bylas apibendrinimo apžvalga
- 4) Draft guide to good practice under the Hague convention of 29 may 1993 on protection of children and co-operation in respect of intercountry adoption. Implementation. Permanent Bureau [interaktyvus]. 2005, [žiūrėta 2007-03-17]. Prieiga per internetą: <http://www.hcch.net/upload/wop/ado_pd02e.pdf>.
- 5) Explanatory report on the convention on protection of children and co-operation in respect of intercountry adoption. [interaktyvus]. 1994. [žiūrėta 2007-03-17]. Prieiga per internetą: <<http://hcch.e-vision.nl/upload/expl33e.pdf>>.
- 6) California State Law on Adult Adoption. [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-03-17]. Prieiga per internetą: <<http://library.adoption.com/Laws/California-State-Law-on-Adult-Adoption/article/7520/1.html>>.
- 7) Georgia State Law on Adult Adoption [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-03-17]. Prieiga per internetą: <<http://library.adoption.com/Laws/Georgia-State-Law-on-Adult-Adoption/article/7532/1.html>>.
- 8) Connecticut State Law on Adult Adoption [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-03-17]. Prieiga per internetą: <<http://library.adoption.com/Laws/Connecticut-State-Law-on-Adult-Adoption/article/7522/1.html>>.
- 9) Adopting an Adult [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-03-17]. Prieiga per internetą: <<http://adopting.adoption.com/child/adopting-an-adult.html>>.
- 10) Grįžtamosios informacijos tyrimas [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-03-17]. Prieiga per internetą: <http://www.ivaikinimas.lt/document_db/tfiles/299.doc>

Travaux preparatores

- 1) 2004-02-24 Nr. IXP-3272 Lietuvos Respublikos Partnerystės (bendro gyvenimo neįregistravus santuokos) įstatymo projekto aiškinamasis raštas.

Santrauka

Įvaikinimas – šeimos teisės institutas, kuris įtvirtintas siekiant įgyvendinti vaikų teises ir poreikį augti bei būti auklėjamiems šeimoje bei patenkinti tėvių poreikį sukurti šeimos santykius ir įgyvendinti vaikų auklėjimo teises ir pareigas.

Įvaikinimas turi atitikti įstatyme numatytas bendrąsias sąlygas, kurios keliamos vaikui, kad jis galėtų būti įvaikinamas, taip pat sąlygas, kurias privalo atitikti būsimieji tėviai, bei papildomas sąlygas, kurios skirtos tarptautiniam įvaikinimui.

Įvaikinti galima tik tuos vaikus, kurie yra įrašyti į įvaikinamųjų sąrašą. Į tokius sąrašus vaikai įrašomi tik gavus tėvų, globėjų (rūpintojų) sutikimus, patvirtintus teismo, bei tik vaikus, kurie ne jaunesni nei 3 mėnesiai. Įsivaikinti gali siekti tik asmenys, kurie įrašyti į norinčiųjų įvaikinti sąrašus, kurių vienas skirtas Lietuvos Respublikos piliečiams, gyvenantiems Lietuvoje, o kitas Lietuvos Respublikos piliečiams nuolat gyvenantiems užsienyje ir užsieniečiams. Tiek pagal nacionalinius įstatymus, tiek pagal Hagos konvenciją į tokius sąrašus įtraukiami tik sutuoktiniai ir, išimtiniais atvejais, vienišas asmuo, po privalomos procedūros -patikrinimo dėl pasirengimo įvaikinti.

Tarptautinis įvaikinimas yra pranašesnis ir šeima vaikui randama kitoje valstybėje, kai vaiko negalima perduoti globai ar įvaikinti šeimai toje šalyje, iš kurios vaikas yra kilęs. Konstatavus, kad tarptautinis įvaikinimas geriausiai atitinka vaiko interesus, turi būti išpildytos tarptautiniam įvaikinimui būtinos papildomos sąlygos t.y. vaikui yra ar bus išduotas leidimas įvažiuoti į priimančią valstybę ir nuolat joje gyventi bei turi būti nustatyta, kad užsienio valstybė pripažins konkretaus vaiko įvaikinimą.

Įvaikinimo byla nagrinėjama žodinio proceso tvarka uždarame teismo posėdyje. Tai yra viešo bylos nagrinėjimo principo išimtis. Teismas įvaikinimo bylą išsprendžia priimdamas sprendimą vaiką įvaikinti arba pareiškimą įvaikinti atmesti.

Patenkinus pareiškimą, teismo sprendimu įvaikintojai pripažįstami vaiko tėvais, o įvaikintieji – įvaikintojų vaikais. Įsiteisėjus teismo sprendimui atsiranda CK 3.227 straipsnyje nurodyti įvaikinimo padariniai. Įvaikinimu yra panaikinamos tėvų ir vaikų bei jų giminaičių pagal kilmę tarpusavio asmeninės ir turtinės teisės bei pareigos ir sukuriamos tėviams bei jų giminaičiams ir įvaikiams bei jų palikuonims tarpusavio asmeninės ir turtinės teisės bei pareigos kaip giminaičiams pagal kilmę.

Summary

Adoption – family law institute, which established in order to fulfill children's rights and requirements grow and be fostered in family. On the other hand, fulfill the requirements for adoptive parents to have family relationships and realize the rights and duties on child fostering.

Adoption must satisfy the common conditions set by law. They are established for child, that she/he could be adopted and for the prospective adoptive parents. The additional conditions are set for the international adoption.

Children could be adopted, if they are on the rolls of adoptable children. Children are registered into the list after the consents of his/her parents, foster-father/mother (guardian) were given in court and not younger than three months. Prospective adoptive parents could be the persons, who are on the rolls of adoptive parent. There are two lists one for the Lithuanian citizens habitual resident in Lithuania, the second for the Lithuanian citizens habitual resident in foreign country and for foreigner. According to the national law and The Hague convention on protection of children and co-operation in respect of intercountry adoption could be registered just spouses and a person after the Central authorities have determined that the prospective adoptive parents are eligible and suited to adopt.

International adoption may offer an advantage of a permanent family to a child for whom a suitable family cannot be found in his or her state of origin. When it is stated, that international adoption is in the child's best interest, additional conditions must be satisfied: the child is or will be authorized to enter and reside permanently in the receiving state and must be stated that foreign country recognize a particular child adoption.

An adoption case is being heard in oral form in close court proceeding. That is an open case hearing principle exception. The court takes a decision to adopt the child or to refuse an application to adopt.

Once an application to adopt is satisfied, adoptive parents are recognized as child's parents, foster child – an adoptive parents' child. The recognition of an adoption includes recognition of the legal parent-child relationship between the child and his or her adoptive parents, parental responsibility of the adoptive parents for the child, the termination of a pre-existing legal relationship between the child and his or her mother and father.